

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

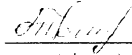
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему

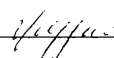
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА
МІСЦЕВОМУ РІВНІ В УКРАЇНІ

Студентка 2 курсу магістратури заочної
форми навчання спеціальності 281
«Публічне управління та
адміністрування» освітньо-професійної
програми «Публічне управління та
адміністрування»
Колесник Тетяна Олександрівна

Науковий керівник:
Доцент кафедри регіональної політики,
кандидат економічних наук, доцент
Берданова Ольга Володимирівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній
роботі немає запозичень із праць інших
авторів без відповідних посилань

Студентка
(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
регіональної політики від «17» 2023 р., протокол № 18

Завідувач кафедри регіональної політики, доктор наук з державного управління,
професор
Колтун Вікторія Семенівна

(підпис)

Київ-2023

АНОТАЦІЯ

Колесник Т. О. Державне регулювання розвитку підприємництва на місцевому рівні в Україні. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Державне регулювання розвитку підприємництва на місцевому рівні в Україні визначається складністю та важливістю цього процесу для сталого економічного зростання країни. У даному дослідженні аналізуються ключові аспекти та інструменти державного втручання на рівні обласних та місцевих органів влади з метою сприяння підприємницькій ініціативі та створення сприятливого середовища для бізнесу.

У роботі розглядаються ефективні моделі підтримки підприємництва на місцевому рівні, включаючи створення бізнес-інкубаторів, лояльну податкову політику та механізми фінансової підтримки для малих та середніх підприємств. Також розглядаються аспекти створення ефективних механізмів взаємодії між владою, підприємцями та громадськістю з метою сприяння інноваційному розвитку та підвищенню конкурентоспроможності регіонів.

Дослідження покликане висвітлити сучасний стан державного регулювання підприємництва на місцевому рівні в Україні та запропонувати конструктивні рекомендації для подальшого вдосконалення цього процесу з метою створення сприятливого середовища для підприємництва та забезпечення сталого економічного розвитку країни.

Ключові слова: державне регулювання, підприємництво, місцевий рівень, Україна, економічне зростання, обласні та місцеві органи влади, податкова політика, фінансова підтримка, малі та середні підприємства, інноваційний розвиток, взаємодія між владою, підприємцями та громадськістю.

ANNOTATION

Kolesnyk T. O. State Regulation of Entrepreneurship Development at the Local Level in Ukraine. – Qualification Master's Thesis as Manuscript.

Qualification Master's Thesis for the Degree of Higher Education of the Second (Master's) Level in the Field of Knowledge 28 "Public Administration and Administration," Specialty 281 "Public Administration and Administration." – Educational and Scientific Institute of Public Administration and State Service, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2023.

State regulation of entrepreneurship development at the local level in Ukraine is defined by the complexity and significance of this process for the sustainable economic growth of the country. This research analyzes key aspects and instruments of state intervention at the regional and local levels to promote entrepreneurial initiatives and create a favorable environment for business.

The study explores effective models for supporting entrepreneurship at the local level, including the establishment of business incubators, a favorable tax policy, and mechanisms for financial support for small and medium-sized enterprises. Additionally, it examines aspects of creating efficient mechanisms for interaction between government authorities, entrepreneurs, and the public to promote innovative development and enhance the competitiveness of regions.

This research aims to highlight the current state of state regulation of entrepreneurship at the local level in Ukraine and propose constructive recommendations for further improvement of this process to create a favorable environment for entrepreneurship and ensure sustainable economic development in the country.

Keywords: state regulation, entrepreneurship, local level, Ukraine, economic growth, regional and local authorities, tax policy, financial support, small and medium-sized enterprises, innovative development, interaction between government, entrepreneurs, and the public.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1 Поняття, сутність та принципи державного регулювання підприємницької діяльності	8
1.2 Державне регулювання як інструмент розвитку підприємницької діяльності	13
1.3 Нормативно-правові засади державного регулювання розвитку підприємницької діяльності	17
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	28
2.1 Аналіз інструментів державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні	28
2.2 Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності як засіб державного регулювання розвитку господарської діяльності	38
2.3 Інструменти державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності	42
Висновки до розділу 2	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	53
3.1 Міжнародний досвід державного регулювання розвитку підприємницької діяльності	53
3.2 Напрямки покращення державного регулювання розвитку підприємницької діяльності	62
Висновки до розділу 3	73
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний світ характеризується швидкими змінами та несприятливими економічними умовами, що ставить перед урядами та місцевими органами влади виклики щодо стимулювання підприємництва на місцевому рівні. Підприємці є важливими стовпами економіки, та їхня активність суттєво впливає на соціальний і економічний розвиток регіонів. Можливість створення нових підприємств, розширення існуючих та надання підтримки місцевим підприємцям стають основними завданнями держави та місцевих органів влади в забезпеченні стійкого розвитку господарства. Дієве державне регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні вимагає глибокого аналізу та визначення оптимальних стратегій та інструментів.

Актуальність даної теми обумовлена тим, що розвиток підприємництва на місцевому рівні визначає економічну життєздатність регіонів, сприяє зменшенню безробіття та забезпечує покращення соціального стану населення. Ефективне державне регулювання є необхідним інструментом для досягнення цих цілей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато українських науковців, таких як О. Амош, Д. Богиня, Б. Гаврилишин, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, М. Долішній, Я. Жаліло, М. Зверяков, І. Малий, С. Мочерний, В. Черняк, А. Чухно та інші, вже провели дослідження теоретичних і практичних аспектів ринкової трансформації економіки України, зокрема, ролі держави в цьому процесі та особливостей формування ринкових структур. Також інші вчені, такі як Ю. Бажал, З. Варналій, Т. Васильків, Т. Голікова, С. Дрига, В. Кредісов, В. Мельник, С. Митрофан, Н. Сабіна, Д. Чеберкус, О. Юлдашев, І. Ясіновська та інші, звернули увагу на проблеми державного регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Проте, на наш погляд, існують питання, які ще потребують подальшого дослідження. Наприклад, особливості розвитку підприємництва в умовах вітчизняної економіки, сутність, характеристики та елементи механізму державного

регулювання підприємницької діяльності, а також можливі напрямки вдосконалення цього механізму в Україні з метою створення та розвитку прогресивних рис підприємництва.

Метою дипломної роботи є дослідження та аналіз державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні з метою визначення оптимальних шляхів підвищення ефективності цього процесу.

З огляду на мету дослідження постають наступні *завдання* для вирішення:

- дослідити поняття, сутність та принципи державного регулювання підприємницької діяльності та їх вплив на розвиток бізнесу;
- проаналізувати інструменти державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні, визначити їхню ефективність і обмеження;
- вивчити нормативно-правові засади державного регулювання розвитку підприємницької діяльності та їх вплив на бізнес-середовище;
- охарактеризувати інструменти державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності та їх вплив на розвиток бізнесу на місцевому рівні;
- описати міжнародний досвід державного регулювання розвитку підприємницької діяльності та інструменти, які успішно використовуються в інших країнах для підтримки бізнесу;
- визначити напрями покращення державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні та запропонувати конкретні заходи для підвищення підприємницької активності.

Об'єктом дослідження є система державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні.

Предметом дослідження є методи, інструменти та механізми державного регулювання, а також їх вплив на розвиток підприємницької діяльності.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувалися такі методи дослідження: аналіз літературних джерел, статистичний аналіз, інтерв'ю та анкетування підприємців та посадових осіб органів влади.

Практична значимість. Результати дослідження можуть бути корисні для органів державної влади, місцевого самоврядування та підприємців для покращення управління та розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні.

Науковою новизною є аналіз сучасних тенденцій державного регулювання підприємницької діяльності на місцевому рівні та визначення перспектив розвитку цього процесу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Поняття, сутність та принципи державного регулювання підприємницької діяльності

Підприємницька діяльність має свої відмінні ознаки, які вимагають правового регулювання. В контексті загальної теорії держави і права, розглянемо основні з них. У процесі підприємницької діяльності виникають відносини між юридичними та фізичними особами. Ці відносини не підпадають під природні закони і розвиваються самостійно, тому вони потребують правового регулювання з боку держави. Згідно з Конституцією України та Господарським кодексом України, встановлюються правові принципи підприємницької діяльності, які базуються на різноманітності суб'єктів підприємництва різних форм власності [2].

У відносинах, що виникають у процесі підприємницької діяльності, вирішальну роль відіграють свідомі та вольові суб'єкти, які не обмежені законом у своїй правоздатності чи дієздатності. Це означає, що право не може регулювати дії, які не залежать від свідомої волі суб'єктів підприємницької діяльності, такі як недієздатні особи.

Також, стаття 2 Господарського кодексу України визначає, що «учасниками відносин у сфері господарювання є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, які наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб'єктів господарювання або здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності» [4]. Господарська діяльність є найважливішим видом суспільних відносин, який має суттєве значення

для держави, організацій, та громадян, оскільки вона суттєво впливає на стан економіки [8].

Предметом регулювання господарського права є саме господарська діяльність, яка становить важливу складову суспільного життя та має значний вплив на всі сфери економіки та суспільства. Під підприємницькою діяльністю розуміється діяльність суб'єктів підприємництва в сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт або надання послуг із вартісною цінністю.

Підприємництво включає в себе господарську діяльність, яка здійснюється з метою досягнення економічних і соціальних результатів та отримання прибутку. Суб'єкти підприємництва виступають як підприємці. Діяльність, яка спрямована на створення та підтримку необхідних матеріально-технічних умов для функціонування суб'єктів підприємництва, а також може здійснюватися з участю чи без участі суб'єктів підприємництва, вважається господарчим забезпеченням діяльності непідприємницьких суб'єктів [11].

Господарські відносини включають господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Господарсько-виробничі відносини стосуються майнових та інших відносин, які виникають між суб'єктами підприємництва під час безпосереднього здійснення підприємницької діяльності. Організаційно-господарські відносини визначають відносини між суб'єктами підприємництва та суб'єктами організаційно-господарських повноважень у процесі управління господарською діяльністю.

Внутрішньогосподарські відносини включають в себе відносини між структурними підрозділами суб'єкта підприємництва та відносини суб'єкта підприємництва з його структурними підрозділами. Господарська діяльність є суспільними відносинами, які потребують юридичного регулювання, оскільки вони мають значний вплив на всі сфери економіки та суспільства. Згідно зі статтею 4 Господарського кодексу України, предметом правового регулювання господарської

діяльності не входять: майнові та особисті немайнові відносини, які регулюються Цивільним кодексом України (далі — ЦКУ). Цивільне законодавство регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), які базуються на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників [44]. Господарське законодавство не застосовується до майнових відносин, заснованих на адміністративному або іншому владному підпорядкуванні однієї сторони іншій стороні, а також до податкових та бюджетних відносин, якщо інше не встановлено законом [4].

Згідно зі статтею 9 ЦКУ «Застосування цивільного кодексу України до врегулювання відносин у сферах господарювання, використання природних ресурсів, охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин» [44]. встановлено, що положення ЦКУ застосовуються для врегулювання відносин, що виникають у сферах використання природних ресурсів та охорони довкілля, а також до трудових та сімейних відносин, якщо вони не регулюються іншими актами законодавства. Закон може передбачати тільки особливості регулювання майнових відносин у сфері господарювання.

Предметом правового регулювання господарської діяльності не включаються [15]:

- земельні, гірничі, лісові та водні відносини, пов'язані з використанням і охороною рослинного і тваринного світу, територій та об'єктів природно-заповідного фонду, атмосферного повітря;
- трудові відносини;
- фінансові відносини з участю суб'єктів господарювання, що виникають у процесі формування та контролю виконання бюджетів на всіх рівнях;
- адміністративні та інші відносини управління з участю суб'єктів господарювання, в яких органи державної влади або місцевого самоврядування не є суб'єктом, обладнаним господарською компетенцією, і безпосередньо не

здійснюють організаційно-господарських повноважень щодо суб'єкта господарювання.

Особливості регулювання майнових відносин суб'єктів господарювання визначаються, зокрема, Господарським кодексом України. Правила Господарського кодексу також застосовуються до господарських відносин, які виникають з торговельного мореплавства і не регулюються Кодексом торговельного мореплавства України. Правове регулювання господарської діяльності ґрунтується на конституційних основах правопорядку в галузі господарювання. Український правовий господарський порядок формується шляхом об'єднання ринкового саморегулювання в економічних відносинах суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів відповідно до конституційних вимог щодо відповідальності держави перед громадянами та визначення України як незалежної, демократичної, соціальної, правової держави.

Основні риси державного регулювання такі [1]:

- державне регулювання господарської діяльності є передумовою для втілення економічної політики та має характер державно-політичного регулювання;
- соціальне призначення державного регулювання полягає в організації та структуруванні господарських відносин, в яких суб'єктами є суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування з господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб'єктів господарювання або здійснюють організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності;
- реалізація соціального призначення здійснюється через функції забезпечення перспективного розвитку підприємництва;
- функції виконуються з використанням відповідних методів;
- суб'єктом державного регулювання господарської діяльності є Верховна Рада України.

Принципи державного регулювання господарської діяльності включають:

- принцип законності;
- принцип забезпечення економічної різноманітності та рівної захищеності всіх суб'єктів господарювання;
- принцип справедливості, добровільності та розумності;
- судовий захист прав у сфері господарювання при їх порушенні;
- принцип обмеженого втручання держави у економічні процеси з метою забезпечення соціальної спрямованості економіки, добровільної конкуренції в підприємстві, екологічного захисту населення та безпеки суспільства і держави;
- захист національного виробника.

Взаємодія держави та механізму правового регулювання зумовлена їх нерозривним зв'язком, де держава через свої органи здійснює функції правотворчості, правозастосування та правоохоронної діяльності. Діяльність державних органів є необхідною умовою для функціонування механізму правового регулювання господарських відносин, зокрема щодо реалізації відповідних владних повноважень.

Правозастосування стає необхідним тоді, коли загальні норми права не визначають достатньо чітко обов'язки та права суб'єктів, і виникає потреба видавати окремі індивідуальні акти державними органами, які конкретизують юридичний статус окремих суб'єктів. Метою правозастосування є розширення можливостей для реалізації прав та обов'язків суб'єктів господарювання, коли виникає необхідність у додаткових індивідуальних актах від державних органів [12].

Наприклад, Конституцією України гарантується право громадян на підприємницьку діяльність: «кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» [14]. Але для здійснення цього права потрібно мати видані державними органами відповідні індивідуальні акти, що регламентують процедури

отримання цього права відповідно до Закону України “Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб – підприємців”.

1.2 Державне регулювання як інструмент розвитку підприємницької діяльності

Держава регулює підприємницьку діяльність для вирішення наслідків ринкових вад. Основні фактори, які виправдовують таке регулювання, включають [17]:

- створення сприятливого правового та економічного середовища для підприємництва;
- пошук шляхів стимулювання підприємництва з метою вирішення соціальних проблем, таких як заробітна плата, зайнятість, оподаткування, якість продукції та екологічна безпека;
- вирішення ринкових недоліків та захист прав підприємців;
- боротьба з нечесною конкуренцією та монополізмом;
- сприяння розвитку підприємництва в стратегічних і високотехнологічних секторах, які є ключовими для економічного зростання України в умовах сучасної постіндустріальної епохи.

Здійснення успішної підприємницької діяльності можливе тільки за умови створення сприятливого зовнішнього середовища, включаючи соціальні, економічні, правові та психологічні фактори, а також надання підприємствам фінансової підтримки та інших ресурсів за вигідних умов. Це є основною метою державної підтримки підприємництва, яка включає такі аспекти, як створення правового регулювання, надання фінансової та майнової допомоги, а також забезпечення інформаційної підтримки [35]. У процесі розробки відповідного законодавства і видачі відповідних указів президента було враховано, що ця

підтримка спрямована на підтримку суб'єктів підприємництва, зокрема тих, які виробляють життєво важливі товари.

Отже, важливо зазначити, що перелік цих можливостей не обмежений, оскільки можливість надання прямої або непрямой підтримки суб'єктам підприємницької діяльності може бути розширена через внесення відповідних законодавчих норм.

Згідно зі статтею 48 Господарського кодексу України, органи влади можуть надавати підтримку суб'єктам господарювання з метою сприяння розвитку підприємництва, включаючи надання земельних ділянок, передачу державного майна для виконання підприємницької діяльності, підтримку матеріально-технічного забезпечення, підготовку персоналу, розвиток інфраструктури та стимулювання інновацій та модернізації [22].

Згідно з Концепцією вдосконалення державного регулювання господарської діяльності, схваленою Указом Президента України, однією з ключових ролей держави є забезпечення економічної безпеки та добробуту громадян шляхом захисту конкурентного ринкового середовища та забезпечення права на підприємницьку діяльність для кожного громадянина.

Нові принципи державної політики в сфері підтримки та розвитку малого та середнього підприємництва встановлені Законом України "Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні". Серед ключових напрямків цієї політики визначають [4]:

- спрощення обліку для оподаткування;
- впровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для малих підприємств, що відповідають встановленим критеріям;
- залучення малих підприємств до виконання науково-технічних та соціально-економічних програм та постачання продукції для державних та регіональних потреб;

- надання фінансової підтримки малим і середнім підприємствам через державні програми кредитування, гарантії отримання кредитів та компенсацію частини відсоткових ставок за кредитами і т.д.;
- підтримка розвитку інфраструктури для підтримки малого та середнього підприємництва;
- гарантування прав підприємців під час державного нагляду та контролю над господарською діяльністю;
- спрощення процедур отримання дозволів та державного нагляду, а також скорочення строків проведення таких процедур;
- організація навчання та підвищення кваліфікації кадрів для малих і середніх підприємств;
- заохочення та підтримка використання суб'єктами малого та середнього підприємництва сучасних технологій, а також технологій, що підвищують якість товарів і послуг.

Кабінетом Міністрів України була схвалена Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на період з 2014 по 2025 рік. Основною метою цієї програми є створення сприятливих умов для підприємницької діяльності малих і середніх підприємців та підтримка їх розвитку шляхом впровадження інноваційних технологій. Проблеми, пов'язані з розвитком малого і середнього підприємництва, передбачається вирішити через дерегуляцію господарської діяльності, розширення можливостей доступу до кредитних ресурсів, підтримку інноваційно орієнтованих підприємств, розвиток інфраструктури підтримки та інші заходи [14].

Важливим законодавчим кроком у регулюванні державної підтримки підприємництва стало прийняття Закону України “Про державну допомогу суб'єктам господарювання”. Цей закон встановлює основні принципи моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та контролю її впливу на конкуренцію з метою забезпечення конкурентноспроможності та дотримання

міжнародних зобов'язань України у цьому питанні. Державна допомога суб'єктам господарювання визначається як будь-яка форма підтримки за рахунок ресурсів держави або місцевих ресурсів, яка може спотворювати або загрожувати спотворенню економічної конкуренції та надавати переваги окремим видам товарів або видам господарської діяльності [16].

Фінансова та кредитна підтримка суб'єктів підприємництва здійснюється на рівнях загальнодержавному та регіональному за рахунок Державного бюджету та регіональних фондів підтримки підприємництва. В основному, державна фінансова підтримка в Україні надається суб'єктам господарювання у формі прямого фінансування (субсидій), компенсації частини їх витрат за рахунок коштів відповідних бюджетів, податкових пільг, державних гарантій за кредитами державних підприємств та інше.

Згідно з Звітом про результати дослідження державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні, субсидії та бюджетні трансферти були використані для рішення різноманітних економічних, соціальних та політичних завдань уряду України. Це включало покращення економічного та соціального становища різних регіонів, підтримку зайнятості, навчання та перекваліфікацію працівників, розвиток промисловості, підтримку науково-дослідної та інвестиційної діяльності та розвиток інфраструктури [22].

Поняття “субсидій” визначено у Концепції перебудови системи державних субсидій галузям національної економіки, затвердженою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31.03.2003 року. Відповідно до цієї Концепції, субсидія - це фінансова або інша підтримка виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання певного товару, що призводить до отримання пільг (прибутку) суб'єктом господарювання через різні засоби. Ці засоби можуть включати пряме виділення грошей (у формі дарування, дотації, позики, участі в акціонерному капіталі і т.д.), зобов'язання (гарантії), відмову від оподаткування доходів, викуп товарів або послуг, платежі чи передачу майна чи послуги,

забезпечення майном, купівлю товарів чи послуги, платежі або делегування приватним установам виконання певних функцій [19].

Автори згаданого Звіту про результати дослідження державної підтримки суб'єктів підприємництва в Україні відзначають, що оцінка загальних обсягів “державної допомоги,” наданої у формі субсидій, відповідно до Угоди про субсидії і компенсаційні заходи СОТ, може бути складною завданням. Деякі видатки з бюджету, за кодами класифікації, можуть включати фінансування публічних служб (наприклад, освіта, наука, охорона здоров'я, інфраструктура) і, таким чином, не завжди є підтримкою економічної діяльності, але можуть бути спрямовані на компенсацію державним підприємствам за послуги загального користування.

Дотації - це ще один спосіб регулювання діяльності суб'єктів підприємництва. Вони надаються, коли видатки перевищують доходи, і не мають конкретної цілі. Згідно зі статтею 16 Господарського кодексу України, держава може надавати дотації суб'єктам господарювання у різних сферах, таких як підтримка виробництва життєво важливих продуктів, лікарських препаратів, імпорتنі закупівлі, соціально важливі перевезення, ситуації екстреної необхідності [4].

Податкова пільга передбачає звільнення платників податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору або сплата їх у меншому обсязі в залежності від певних підстав. Це може бути досягнуто шляхом податкового вирахування, зменшення податкового зобов'язання, встановлення зниженої ставки податку або звільнення від податку. У Україні існують загальнодержавні і місцеві податки та збори, які регулюються Податковим кодексом України.

1.3 Нормативно-правові засади державного регулювання розвитку підприємницької діяльності

Україна, обираючи шлях ринкової економіки, створила основу для відродження та розвитку підприємницької діяльності. Розвиток підприємництва, як невід'ємної частини сучасної ринкової системи господарювання, відповідає основним цілям економічних реформ в Україні, включаючи створення ефективної конкурентної економіки, яка забезпечить високий рівень життя та якість населення, а також рівноправну участь України в Світовій організації торгівлі (СОТ) та функціонування світової економічної системи [25].

Теоретичне розгляд і удосконалення державного регулювання підприємницької діяльності в умовах глобальних змін у зовнішньому середовищі вимагає визначення оптимального рівня державного втручання з метою забезпечення ефективного функціонування приватного сектору економіки і створення умов для збалансованого зростання економіки країни в цілому, а також підвищення рівня життя громадян.

Згідно з Концепцією переходу Української РСР до ринкової економіки, яку Верховна Рада затвердила в листопаді 1990 року, головною метою державного регулювання економіки є досягнення ефективного, послідовного та стабільного розвитку України в економічному, соціальному, науковому та культурному вимірах. Тобто, згідно з цією Концепцією, державне регулювання у сфері підприємницької діяльності включає в себе дії, які відображають роль держави в забезпеченні економічного порядку, проводяться відповідно до законодавчих норм та призначені для здійснення відповідних функцій [32].

Правила, які визначені у Конституції України 1996 року, яку прийняла та ввела в дію Верховна Рада, у Господарському кодексі України 2003 року, а також в інших законах та підзаконних нормативно-правових актах (з урахуванням змін і доповнень) в сфері підприємницької діяльності, останнім часом мають на меті сприяти росту підприємницької активності суб'єктів господарювання та розвитку підприємництва. Це спрямоване на підвищення ефективності виробництва, з урахуванням соціальних аспектів, відповідно до Конституції України. Ці правила

також спрямовані на встановлення господарського порядку в економічній системі України та сприяють її гармонізації з іншими економічними системами.

Згідно з прямими нормами Конституції України, зокрема частини четвертої статті 13, держава має завдання забезпечити захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, а також спрямувати економіку на користь суспільства. Усі суб'єкти права власності мають рівність перед законом. Згідно зі статтею 19 Конституції, правовий порядок в Україні базується на принципах, згідно з якими ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законом [14]. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, а також їх посадові особи, зобов'язані діяти в межах закону та відповідно до наданих повноважень, які визначені Конституцією та законами України [33].

Згідно зі статтею 42 Конституції, кожен має право займатися підприємницькою діяльністю, якщо ця діяльність не заборонена законом. Діяльність депутатів, посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується відповідними законами [14]. Держава також забезпечує захист конкуренції в сфері підприємницької діяльності, запобігає зловживанням монопольним становищем на ринку, неправомірному обмеженню конкуренції та недобросовісній конкуренції. Параметри та межі монополії визначаються відповідними законами. Крім того, держава захищає права споживачів, контролює якість і безпеку продукції та послуг і сприяє діяльності громадських організацій споживачів.

Згідно зі статтею 92 Конституції України, конкретно пунктами 8 та 22, виключно законами України визначаються основи та гарантії підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання. Також законами визначаються основи цивільно-правової відповідальності та визначаються дії, які вважаються злочинами, адміністративними або дисциплінарними порушеннями, а також визначається відповідальність за такі дії.

Основи правового господарського порядку в Україні визначаються такими положеннями [34]:

- право власності на природні ресурси та інші природні об'єкти, які знаходяться на території України, включаючи її континентальний шельф і економічну зону, є у власності українського народу, і це право здійснюється від імені народу органами державної влади та місцевого самоврядування з урахуванням вимог Конституції України;

- кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами, які є власністю народу, відповідно до закону;

- держава забезпечує захист прав всіх суб'єктів власності та господарювання, сприяє соціально-орієнтованому розвитку економіки, та не дозволяє зловживання власністю на шкоду людині і суспільству;

- кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю та результатами своєї інтелектуальної та творчої праці;

- усі суб'єкти права власності рівні перед законом, і їх право на приватну власність є недоторканим;

- держава сприяє різноманітності господарської діяльності, і кожен має право займатися підприємницькою діяльністю, якщо це не суперечить закону, і правила та гарантії підприємництва визначаються виключно законом;

- держава захищає конкуренцію в підприємницькій діяльності, не допускає зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісну конкуренцію, і встановлює правила конкуренції та антимонопольного регулювання законом;

- держава береже екологічну безпеку та екологічну рівновагу в Україні;

- держава забезпечує належні, безпечні та здорові умови праці та захист прав споживачів;

- Україна прагне до взаємовигідного співробітництва з іншими країнами;

- в Україні визнається принцип верховенства права.

Таким чином, Конституція України (стаття 42) визначає право на підприємницьку діяльність. Це право означає, що кожен громадянин має волю та можливість вибрати, чим бажає займатися: розпочати власний бізнес, взяти на себе керівництво на підприємстві з акціонерною власністю або розпочати індивідуальну трудову діяльність. Людина має право визначити, що відповідає її особистим бажанням і можливостям, і вирішити, коли та в якому обсязі вона бажає здійснювати свою економічну ініціативу [21].

Проте важливо зауважити, що це право не повинно суперечити загальному благу, моральним нормам, не повинно завдавати шкоди особистій безпеці, правам людини та її гідності, і не повинно порушувати економічну безпеку. Забезпечення свободи підприємництва та свободи укладення договорів гарантується. Однак, не допускається монопольна підприємницька діяльність і недобросовісна конкуренція. Держава забезпечує рівні права для всіх підприємців, незалежно від їх обраної форми організації підприємницької діяльності, і створює рівні можливості для доступу до різних ресурсів, таких як матеріально-технічні, фінансові, трудові, інформаційні, природні та інші.

Забезпечення матеріально-технічними ресурсами, які розподіляються державою, відбувається лише за умови виконання підприємцем робіт і поставок для задоволення державних потреб. Основним нормативним актом, який закріплює ключові принципи регулювання підприємницької діяльності, є Господарський кодекс України. У цьому кодексі встановлені конституційні основи господарського правопорядку, загальні принципи господарювання, основні напрями та форми участі держави та місцевого самоврядування в господарській сфері та інші важливі положення [34].

Державне регулювання підприємницької діяльності передбачає впровадження відповідної економічної політики, спрямованої на досягнення та оптимальне збалансування інтересів суб'єктів господарювання та споживачів, а також різних суспільних верств і населення загалом. Ця економічна політика

закріплюється в законодавстві, включаючи засади внутрішньої та зовнішньої політики, в економічних і соціальних розвиткових програмах, програмах Кабінету Міністрів України, цільових програмах, і відповідних законодавчих актах.

Згідно з пунктом 1 статті 42 Господарського кодексу України, підприємництво представляє собою незалежну, ініціативну, систематичну господарську діяльність, яку здійснюють суб'єкти господарювання, тобто підприємці, з метою досягнення економічних і соціальних результатів і отримання прибутку [4]. Основні характеристики підприємницької діяльності включають в себе самостійність, постійність виконання, спрямованість на досягнення прибутку, прийняття ризику, адаптованість до економічних умов, готовність до інновацій і багато інших аспектів. Для здійснення своєї економічної політики та реалізації різних програм і проектів економічного і соціального розвитку, Україна використовує різноманітні засоби і механізми для регулювання господарської діяльності [19].

Державна регуляторна політика у сфері господарської діяльності - це спрямована політика, яка має на меті поліпшення правового регулювання економічних та адміністративних відносин між регулюючими органами або іншими державними органами та суб'єктами господарювання. Основні цілі цієї політики включають у себе уникнення ухвалення економічно неефективних та нецільових регуляторних актів, зменшення втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання і вирішення проблем, які заважають розвитку господарської діяльності. Усі ці завдання виконуються в межах встановлених Конституцією та законами України.

Основні інструменти регулювання діяльності суб'єктів господарювання включають в себе такі заходи, як замовлення від держави, ліцензування, патентування та квотування, сертифікація та стандартизація, встановлення норм та лімітів, контроль над цінами та тарифами, надання інвестиційних, податкових та

інших пільг, а також виділення дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Визначення умов, обсягу, сфер і процедури застосування різних видів державного регулювання господарської діяльності встановлюються Господарським кодексом, іншими законами та програмами економічного і соціального розвитку. Надання або відкликання пільг та переваг у господарській діяльності для окремих категорій суб'єктів господарювання виконується відповідно до положень Господарського кодексу та інших законодавчих актів. Регулювання обмежень щодо здійснення підприємницької діяльності і перелік сфер, в яких підприємництво заборонене, встановлюються Конституцією України та Законом України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" від 11 вересня 2003 року № 1160-IV (зі змінами та доповненнями) [43].

Правила і структура для впровадження державної регуляторної політики в галузі господарської діяльності також визначаються законами України, включаючи закони про ліцензування певних видів господарської діяльності, захист від недобросовісної конкуренції, основи державного нагляду в сфері господарської діяльності, права споживачів, і національну програму підтримки розвитку малого підприємництва. Ці закони визначають правові основи діяльності державних органів і органів, які здійснюють регуляторну діяльність, зокрема застосування послідовних та планованих методів регулювання господарської діяльності та перегляду існуючих регуляторних актів з урахуванням сучасних економічних умов.

Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, яка регулюється законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», відіграє важливу роль в процесі створення юридичних осіб та визначенні статусу фізичних осіб-підприємців. З одного боку, ця процедура служить для реєстрації нових суб'єктів господарювання, а з іншого, вона включає в себе контрольні заходи зі сторони державних органів, які визначають, чи відповідає суб'єкт господарювання необхідним умовам для участі в економічному обігу [34].

У сучасних умовах важливо вживати ефективні заходи для подолання економічних труднощів, одним із яких є розвиток конкуренції. Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму має свої правові основи, закріплені в законах України «Про захист економічної конкуренції» та «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Закон України «Про захист економічної конкуренції» регулює ряд обов'язкових норм, включаючи (рис. 1.1) [45]:

- заборону надмірного використання монопольного становища на ринку;
- заборону антиконкурентних узгоджених дій;
- заборону дискримінації між суб'єктами господарювання.

Додатково, цей закон регулює інші аспекти сприяння конкуренції та обмеження недобросовісної конкуренції в економіці.

Рисунок 1.1 – Складові захисту економічної конкуренції [46]

Недобросовісна конкуренція включає в себе незаконні дії підприємців, які порушують правила, етичні норми та чесні практики в господарській сфері. Це може включати такі негативні прояви, як надмірне використання репутації компаній, завдаючи їм шкоду; створення перешкод для конкурентів і надмірне отримання незаконних переваг; незаконний збір, розголошення та використання комерційної таємниці.

Законодавство України передбачає правові засоби для захисту від таких негативних практик. Ці засоби охоплюють кримінальну, адміністративну, цивільну та господарську сфери і включають в себе заборони та штрафи для порушників. Окрім цього, існують окремі закони, які регулюють захист ділової репутації суб'єктів підприємництва і включають в себе заходи для спростування неправдивих інформації, яка завдає шкоду репутації, а також компенсацію завданої шкоди.

Отже, підприємництво є складним соціальним явищем, яке постійно потребує врегулювання за допомогою законів та нормативно-правових актів. Суб'єкти господарювання та інші учасники економічних відносин здійснюють свою діяльність в межах встановленого законодавчого порядку і дотримуються законів та правил. З одного боку, норми та акти законодавства гарантують свободу підприємництва. З іншого боку, існують спеціальні закони, які визначають види діяльності, підпорядковані ліцензуванню або забороні, а також встановлюють обмеження щодо участі посадових осіб в органах влади та самоврядування у підприємницькій діяльності. Закони також конкретизують особливості регулювання певних видів підприємництва [27].

Поза тим, господарська діяльність підпорядковується законам, які видаватиме Президент України, відповідні рішення уряду та постанови Кабінету Міністрів України. Господарське законодавство зобов'язане сприяти розвитку економіки, визначати її напрямки та засоби удосконалення, бути передовим щодо регулювання та встановлювати оптимальні та сприятливі правила для

господарювання. Проте, чрезмірне законодавче втручання обмежує конкуренцію, перешкоджає рухомості ресурсів між галузями, що впливає на загальний розвиток економіки.

Висновки до розділу 1

Підприємництво визначено як самостійну, ініціативну, систематичну, ризикову господарську діяльність, спрямовану на досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку. Визначено основні ознаки підприємницької діяльності, включаючи самостійність, постійність, спрямованість на отримання прибутку, ризиковий характер, мобільність та нахил до інновацій.

Державне регулювання розглядається як інструмент для сприяння розвитку підприємницької діяльності. Це включає в себе реалізацію економічної політики, спрямованої на оптимальне забезпечення інтересів суб'єктів господарювання, споживачів та суспільства в цілому. Держава використовує різноманітні засоби і механізми для регулювання господарської діяльності, такі як ліцензування, стандартизація, цінове регулювання та інші.

Розділ також підкреслює важливість нормативно-правових засад державного регулювання розвитку підприємницької діяльності. Ці норми включаються до Господарського кодексу, інших законодавчих актів, а також програм розвитку. Вони регламентують обсяги, умови і способи застосування різних видів регулювання та визначають умови для надання пільг та підтримки підприємцям. Окремі види підприємницької діяльності підлягають ліцензуванню або можуть бути обмежені згідно із законами України.

Усі ці аспекти разом формують основу для державного регулювання підприємницької діяльності в Україні та визначають структуру та принципи цього процесу.

РОЗДІЛ 2.

ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

2.1 Аналіз інструментів державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні

Згідно з Концепцією реформування системи державної підтримки для суб'єктів господарювання, державна допомога є одним із інструментів для стимулювання їхньої економічної, соціальної та політичної активності, включаючи підвищення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринках [32].

Згідно з пунктом 2 статті 12 Господарського кодексу України, надання інвестиційних, податкових та інших пільг є одним із ключових інструментів державного регулювання господарської діяльності [1]. Згідно з Т.Г. Затонацькою, податки наразі мають негативний вплив на інвестиційний клімат в Україні, тому необхідне подальше спрощення та адаптація податкової системи до стандартів ЄС для покращення інвестиційного клімату в країні [33]. Також, варто відзначити, що сучасна система обкладення податками суб'єктів господарювання створює негативний клімат ще до їхнього вступу в господарські відносини та пізніше в ході їхньої діяльності.

Потрібно розуміти, що коли говоримо про інвестиційну пільгу, ми завжди маємо на увазі податкову пільгу, згідно з чинним законодавством. Фактично, це означає, що можливість фіскального підтримання суб'єктів інвестиційної діяльності залежить від виду податкової пільги. Однак сам процес надання та отримання інвестиційних пільг не регулюється безпосередньо.

Важливо враховувати думку В.М. Любімова, що податкові пільги, які використовуються для регулювання податкових відносин і вводяться в дію як

інструмент податкової політики держави, є опосередкованим інструментом для досягнення цілей державної політики в сферах інвестицій, інновацій, структурної політики, зовнішньої торгівлі та інших напрямів [34].

Згідно зі статтею 30 Податкового кодексу України: «податкова пільга - це визначена податковим та митним законодавством можливість звільнення платника податків від обов'язку розраховувати та сплачувати податки та збори, або сплата їх у меншому розмірі за певних умов, які визначаються кодексом, і які можуть стосуватися особливостей певної групи платників податків, виду їх діяльності, об'єкта оподаткування або характеру та суспільної важливості здійснюваних витрат» [20].

Внаслідок використання податкових пільг може статися або зменшення податкового зобов'язання платника податків, або поліпшення фінансових показників діяльності платника, не змінюючи при цьому суми податкового зобов'язання, яке він повинен сплатити до бюджету.

Важливо розуміти, що податкові пільги, як і будь-які форми державної підтримки, завжди становлять витрати для держави. Проте в умовах кризової економічної ситуації, стимулювання розвитку господарської діяльності, підтримка малих підприємств та стратегічно важливих секторів для держави і суспільства є необхідними і вимагають витрат для досягнення очікуваного результату.

Відповідно до статті 30 Податкового кодексу України, податкові пільги надаються через:

- «а) податкове вирахування (зниження), що зменшує об'єм оподаткування перед розрахунком податку та збору;
- б) зменшення податкового зобов'язання після розрахунку податку та збору;
- в) встановлення зниженої ставки податку та збору;
- г) звільнення від оплати податку та збору» [20].

Застосування податкових пільг обмежено за терміном і областю застосування, а також відповідає певним категоріям платників податків. Крім того,

використання конкретних пільг може бути частиною тактичного регулювання, яке вимагає здатності оперативно змінювати умови оподаткування, надаючи стимули для активізації економічної діяльності.

Згідно з В.І. Коротуном, «податкові пільги можна розділити на соціальні та економічні, в залежності від їхніх цілей» [15].

Пільги соціального характеру охоплюють ті пільги, які спрямовані на досягнення соціальних цілей. Це включає пільги, надані підприємствам громадських організацій інвалідів, роботодавцям та застрахованим працівникам на договорах довгострокового страхування життя, а також звільнення від оподаткування ПДВ для окремих операцій з товарами суспільного значення.

Пільги економічного характеру спрямовані на підтримку розвитку конкретних галузей підприємницької діяльності, стимулювання інвестицій та інновацій, покращення використання ресурсів, підвищення підприємницької активності в менш розвинених регіонах та інших сферах [38]. Основними видами податкових пільг, які зараз застосовуються, є звільнення від оподаткування та податковий кредит. До недавнього часу активно використовувалася пільга зі зниженої ставки податку. Проте зараз ця пільга фактично не має чітко визначеної сфери застосування. Деякі дослідники висловлюють думку, що спрощена система оподаткування може бути визнана формою пільгового режиму оподаткування, оскільки вона відрізняється від загальної системи оподаткування. Хоча прямо спрощена система оподаткування не вважається пільговим режимом оподаткування, проте через її характер вона може розглядатися як виняток зі звичайної системи.

Законодавство стосовно операцій, які звільняються від оподаткування, визначено в статті 197 Податкового кодексу України. Ця стаття включає широкий перелік операцій, які можуть бути включені до 23 розширених пунктів із поясненнями та вказівками зі застосування [20].

На сьогоднішній день, особливо з урахуванням стану банківської системи, важливим є положення, викладене статті 197 Податкового кодексу України. Зазначена стаття передбачає звільнення від оподаткування операцій банків та інших фінансових установ з приводу постачання (продажу, відчуження іншим способом) майна, яке було передане фізичними особами, а також суб'єктами підприємницької діяльності, такими як приватні підприємці та інші особи, які не є платниками податку, в заставу, включаючи іпотеку, і на яке було здійснено стягнення [20].

Податковий кредит є одним з ефективних інструментів підтримки господарюючого суб'єкта, який є платником податку на додану вартість. Згідно з пунктом 14.1.181 статті 14 Податкового кодексу України, «податковий кредит - це сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити своє податкове зобов'язання у звітному податковому періоді відповідно до розділу V цього Кодексу» [20]. Правове регулювання можливості отримання податкового кредиту і порядку його здійснення описано в статтях 198-199 Податкового кодексу України. Цей механізм державної підтримки дозволяє знизити податкове навантаження на господарські суб'єкти щодо сплати податку на додану вартість.

На жаль практика надання податкових пільг не повністю відповідає основним цілям податкової політики України. Значна їх частина спрямована на задоволення інтересів окремих суб'єктів господарювання, у тому числі представників влади, та підпорядкована лобістським інтересам. Це, безумовно, є негативним явищем, оскільки в демократичній державі засоби державного регулювання господарської діяльності повинні бути чітко розділені від особистих інтересів, інтересів окремих груп осіб або політичної ситуації.

Узагальнюючи, стосовно фіскальних інструментів підтримки суб'єктів господарювання, можна виділити кілька позитивних аспектів: спонукання приватного сектору до участі в соціальних програмах; рішення приймається приватним сектором, а не урядом; зменшення державного контролю над використанням виділених коштів для стимулювання певних галузей або

підприємств; залучення додаткових інвестицій у галузі, які найбільше потребують підтримки.

Серед негативних аспектів можна виділити потенційну неефективність і необ'єктивність цього податкового механізму, включаючи зменшення податкової бази та ускладнення податкового законодавства, що може призвести до ускладнення подальшого адміністрування цього процесу. Податкові пільги та звільнення від оподаткування зазвичай ускладнюють застосування податкового законодавства та виконання його вимог [40].

Згідно з висновками науковців, використання цього інструменту податкової підтримки створює надмірні стимули для можливих зловживань, оскільки платники податків, які претендують на користування податковими пільгами та звільненнями від сплати податків, повинні надавати відповідну документацію для підтвердження цих пільг [41].

Значна частина засобів державної підтримки господарюючих суб'єктів фактично не пов'язана з оподаткуванням і зводиться до фінансової підтримки з метою стимулювання господарської діяльності. Господарський кодекс України надає можливість отримувати такі нефіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання, такі як дотації, компенсації, цільові інновації та субсидії (ст. 12 ГК України), доплати сільськогосподарським товаровиробникам (ч. 2 ст. 16 ГК України) [1].

Основними та найбільш вживаними засобами державної підтримки є дотації та субсидії. Відповідно до частини 1 статті 16 ГК України, держава може виділяти дотації суб'єктам господарювання для підтримки виробництва життєво важливих продуктів харчування, лікарських препаратів та засобів реабілітації інвалідів, а також для імпорту окремих товарів, послуг транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, які опинилися в критичних соціально-економічних або екологічних ситуаціях [1]. Дотація, разом із

субсидією та субвенцією, становлять основні форми безпосередніх бюджетних трансфертів.

Згідно з визначенням у електронній енциклопедії "Словопедія", дотація означає суму грошей, які надаються підприємствам з державного бюджету, які не можуть покрити свої витрати на виробництво та реалізацію продукції власними доходами. Це також може включати підтримку знижених роздрібних цін на окремі товари для населення [42]. З точки зору надання допомоги суб'єктам господарювання це визначення є вельми доцільним, оскільки воно розкриває сутність допомоги. Зазвичай дотація розглядається як один з аспектів міжбюджетних відносин, але це не вичерпне визначення.

Держава може надавати дотації як суб'єктам господарювання, які опинилися в критичних соціально-економічних або екологічних ситуаціях, а також для підтримки конкретних галузей господарської діяльності, таких як виробництво медичних препаратів та засобів реабілітації інвалідів, послуги транспорту, що забезпечують важливі перевезення. Умови та порядок надання дотацій регулюються відповідним законодавством. На практиці, дотації зазвичай спрямовані на підтримку конкурентоспроможних ринків та мають соціальний компонент, що відображає інтереси суспільства.

Поняття субсидії описано в Інструкції щодо економічної класифікації бюджетних видатків як будь-які невідшкодовувані поточні платежі підприємствам, які не передбачають спеціально обумовлених виплат або товарів та послуг у компенсацію за проведені платежі, а також видатки, пов'язані з компенсацією збитків державних підприємств [26].

Згідно з Інструкцією, субсидії для суб'єктів підприємництва включають в себе субсидії, що передбачаються підприємствам (установам та організаціям), поточні витрати одержувачів бюджетних коштів, субсидії на покриття збитків підприємств, фінансову підтримку підприємств на безповоротній основі, інші види субсидій [43]. Фактично надання субсидій зараз має на меті запобігти банкрутству суб'єктів

господарювання, які здійснюють діяльність, яка задовольняє суспільно важливі інтереси. Субсидії також надаються для забезпечення санаційної підтримки та підтримки належного рівня виробництва суспільно значущих товарів. Прикладом надання дотацій та субсидій суб'єктам господарювання є Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України".

Поняття "цільової інвестиції" наразі не має чіткого визначення в діючому законодавстві, а можливість її отримання визначається Господарським кодексом України.

Субвенція є іншим інструментом державної підтримки суб'єктів господарювання. Згідно з Бюджетним кодексом України, субвенції - це міжбюджетні трансферти для використання на конкретні цілі згідно з рішенням органу, який надав їх [2]. Ст. 105 Бюджетного кодексу України встановлює загальні принципи та засади надання субвенцій для виконання інвестиційних проектів, а порядок надання субвенцій регулюється відповідними документами [2].

Відповідно до пункту 2 вказаного Порядку, субвенції надаються виключно для створення, збільшення або оновлення основних активів комунальної власності і спрямовуються на:

- впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій;
- будівництво та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери;
- розвиток дорожнього та комунального господарства;
- здійснення екологічних та природоохоронних заходів;
- здійснення спільних заходів, які передбачені угодами щодо регіонального розвитку, укладеними відповідно до Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" [45].

Порядок та умови надання таких субвенцій повинні бути узгоджені зі стратегіями та програмами регіонального розвитку. Згідно з частиною 2 статті 16 Господарського кодексу України, держава може надавати компенсації або доплати

сільськогосподарським товаровиробникам за сільськогосподарську продукцію, яку вони реалізують державі [31].

Чинне законодавство не надає чіткого визначення термінів "компенсації" та "доплати". Фактично, компенсації означають часткове відшкодування коштів, витрачених суб'єктом господарської діяльності. Доплати включають в себе сплату додаткової суми, що перевищує звичайну ціну, за отриманий товар, в даному випадку - сільськогосподарську продукцію. Правове регулювання компенсацій та доплат у сільському господарстві здійснюється за допомогою Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України", Закону України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" та інших нормативно-правових актів [41].

Надання дотацій та компенсацій у сільському господарстві обумовлено необхідністю державної підтримки та стимулювання розвитку агропромислового комплексу як пріоритетного напрямку економіки. Відповідно до пункту 13.1 Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України", одним із способів фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу є механізм компенсації лізингових платежів.

Компенсація лізингових платежів полягає у частковому відшкодуванні суб'єктами господарювання агропромислового комплексу лізингових платежів за придбану техніку та/або обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансової оренди [26]. Ми вважаємо цей механізм державної підтримки ефективним щодо сприяння модернізації технічної бази суб'єктів господарювання. Проте, на сьогоднішній день зазначений закон не містить положень, що регулюють порядок визначення суб'єктів, які мають право на таку компенсацію.

Щодо компенсацій, вони можуть надаватися у різних випадках відповідно до чинного законодавства. Відповідно до пункту 2 статті 16 Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні", основними видами фінансової державної підтримки є:

- часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються для реалізації проектів суб'єктами малого та середнього підприємництва, а також лізингових, факторингових платежів та платежів за використання гарантій;
- надання гарантій та порука за кредитами суб'єктів малого та середнього підприємництва, а також кредитів, включаючи мікрокредити, для початку та ведення власного бізнесу; позик на придбання та впровадження нових технологій;
- компенсація витрат на розвиток кооперації між суб'єктами малого та середнього підприємництва та великими підприємствами;
- фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- інші види фінансової державної підтримки, які не заборонені законодавством [37].

Слід зазначити, що з 02.08.2017 року набирає чинності Закон України "Про державну допомогу суб'єктам господарювання", який запроваджує новий підхід у функціонуванні коштів державної підтримки суб'єктів господарювання, включаючи значне розширення арсеналу таких коштів. Згідно зі статтею 4 зазначеного закону, державна допомога може приймати різні форми, включаючи [44]:

- надання субсидій, грантів та дотацій, податкових пільг, відстрочення або розстрочення сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів;
- списання боргів, включаючи борги за надані державні послуги, скасування штрафних санкцій та компенсацію збитків суб'єктам господарювання;
- надання гарантій і надання кредитів за пільговими умовами, обслуговування кредитів за пільговими ставками;
- зменшення фінансових зобов'язань суб'єктів господарювання перед фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- надання товарів та послуг суб'єктам господарювання безпосередньо або опосередковано за цінами, нижчими за ринкові, або закупівля товарів і послуг суб'єктів господарювання за цінами, вищими за ринкові;
- продаж державного майна за цінами, нижчими за ринкові;
- збільшення державної частки в статутному капіталі суб'єктів господарювання або збільшення вартості державної частки на умовах, які не прийнятні для приватних інвесторів.

Уповноваженим органом, відповідальним за надання державної допомоги з метою забезпечення конкуренції на внутрішньому ринку, є Антимонопольний комітет. Внесення такого положення в закон має спірний характер, оскільки основним завданням цього органу є забезпечення конкуренції на внутрішньому ринку і запобігання монополізму. Цей законодавчий акт внесе кардинальні зміни в сферу повноважень Антимонопольного комітету.

Для заохочення суб'єктів господарювання, держава використовує різні фіскальні та нефіскальні засоби державної підтримки. Фіскальні засоби включають у себе заходи, спрямовані на зменшення податкового навантаження, такі як податкові пільги. Нефіскальні засоби державної допомоги використовуються через надання фінансової підтримки або компенсацій з метою уникнення банкрутства, підтримки та сприяння розвитку суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у суспільно важливих та пріоритетних галузях.

2.2 Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності як засіб державного регулювання розвитку господарської діяльності

Стаття 42 Конституції України гарантує кожному громадянину право на підприємницьку діяльність, за умови, що ця діяльність не суперечить закону [27]. Це право є загальним і не обмежується щодо кола осіб, які можуть ним користуватися, і воно підтримується чинним законодавством. Але з метою

державного регулювання економічної діяльності, забезпечення встановлення правопорядку в галузі бізнесу та підтримки загального порядку у державі, існують певні обмеження, які встановлені законодавством і стосуються реалізації цього права.

Згідно з частиною 4 статті 12 Господарського кодексу України, обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності та перелік видів діяльності, в яких заборонено підприємництво, встановлюються згідно з Конституцією України та законами [4]. Зазначено, що підприємницька діяльність депутатів, посадових та службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом згідно з пунктом 2 статті 42 Конституції України [14].

Згідно зі статтею 25 Закону України "Про запобігання корупції," особам, зазначеним у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, забороняється:

- «займатися будь-якою іншою оплачуваною діяльністю, за винятком викладацької, наукової, творчої, медичної, інструкторської та суддівської практики у спорті, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України;

- входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, яке спрямоване на отримання прибутку, за винятком випадків, коли особи виконують функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді (спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації, якщо інше не передбачено Конституцією або законами України» [23].

Таким чином, цей закон обмежує всі особи, на яких він поширюється, у праві займатися підприємницькою діяльністю. Це обмеження має на меті державне регулювання участі конкретних категорій осіб в господарській сфері. Ми вважаємо, що такий законопроект є обґрунтованим, оскільки зазначені категорії осіб можуть негативно вплинути на процеси конкуренції в сфері підприємництва.

Покрім того, чинним законодавством передбачені обмеження для підприємців у здійсненні певних видів господарської діяльності. Наприклад, статтею 4 Закону України "Про підприємництво" встановлено, що діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, регулюється відповідно до Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори" [31].

Згідно з абзацом 2 статті 4 Закону України "Про підприємництво," діяльність, пов'язана з охороною окремих особливо важливих об'єктів державної власності, перелік яких визначається у встановленому порядку Кабінетом Міністрів України, а також діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз і розробленням, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракет-носіїв, включаючи космічні запуски для будь-яких цілей, може бути проведена тільки державними підприємствами та організаціями. Також, проведення ломбардних операцій можливе лише повними товариствами [31].

Обмеження, які стосуються охорони окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, мають на меті забезпечити збереження цих об'єктів, які є важливими для держави і потребують особливої охорони. Охорону цих об'єктів здійснює Державна служба охорони при Міністерстві внутрішніх справ. Перелік таких об'єктів регулярно оновлюється і визначається уповноваженим органом державної влади відповідно до процедур, які встановлені Кабінетом Міністрів України [47]. На даний момент цей порядок регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 19 червня 2013 року № 421 під назвою "Про затвердження Порядку визначення переліку окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, охорона яких здійснюється виключно державними підприємствами та організаціями," і перелік об'єктів закріплюється в Постанові Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 року № 615 "Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності."

Діяльність ломбардів зараз не має належного регулювання в чинному законодавстві. Умови та порядок провадження ломбардної діяльності повинні бути визначені законодавчими актами. Установлення вимог про те, що ломбардну діяльність можуть здійснювати лише повні товариства, справедливе з урахуванням необхідності високого рівня відповідальності учасників цієї діяльності. Проте обмеження, що забороняє командитним товариствам займатися ломбардною діяльністю, може виглядати необґрунтованим.

Щодо іншого прикладу, згідно зі статтею 4 Закону України "Про підприємництво," виробництво бензинів моторних сумішевих з добавками на основі біоетанолу, виготовленого з біологічно відновлюваної сировини, з вмістом біоетанолу не менше ніж 2% об'єму або ефіру етил-трет-бутилового (ЕТБЕ) не менше ніж 5% об'єму, може проводитися лише підприємствами, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України. Також, виробництво біоетанолу можуть проводити державні спиртові заводи, перелік яких також визначається Кабінетом Міністрів України [31].

Обмеження, подібні до тих, що існують для наркотичних засобів, є належно обґрунтованими через серйозні наслідки, які можуть виникнути внаслідок недоцільного використання таких засобів. Це може ставити під загрозу життя та здоров'я людей, завдавати збитків власності, шкодити екології і порушувати суспільні та державні інтереси.

Ліцензування є іншим юридичним інструментом для обмеження права на підприємницьку діяльність. Згідно із чинним Законом України "Про ліцензування видів господарської діяльності," існує 30 спеціальних напрямів господарської діяльності, які підлягають обов'язковому ліцензуванню. Ці напрями можна розділити на дві категорії [22]:

- 1) ті, для яких ліцензія видаватиметься відповідно до Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності" (наприклад, транспортування нафти);

2) ті, для яких ліцензування передбачене спеціальним законодавством (наприклад, банківська діяльність).

Згідно із статтею 9 Закону України "Про ліцензування видів господарської діяльності," ліцензіат повинен дотримуватися ліцензійних умов, які встановлені для відповідного виду господарської діяльності. Також здобувач ліцензії, який бажає отримати ліцензію, повинен відповідати цим ліцензійним умовам [20].

Співвідношення між ліцензіатом та ліцензійними умовами є важливим для суб'єкта господарської діяльності, який планує здійснювати певний вид господарської діяльності. Важливо відзначити, що відповідні органи державної влади приймають спеціальні підзаконні нормативно-правові акти, які встановлюють умови ліцензування для конкретного виду господарської діяльності. Наприклад, Постановою Кабінету Міністрів України № 896 були схвалені Ліцензійні умови для ветеринарної практики, а Постановою Кабінету Міністрів України № 960 схвалені Ліцензійні умови для проведення охоронної діяльності.

Інформація про видану ліцензію суб'єкту господарської діяльності реєструється у ліцензійній справі цього суб'єкта та включається до відомостей про цей суб'єкт у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. Суб'єкти, які здійснюють види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, повинні мати відповідну ліцензію. В разі провадження такої діяльності без ліцензії або порушення умов ліцензування посадові особи суб'єктів господарювання підлягають адміністративній відповідальності згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення.

У підсумку, державне регулювання господарської діяльності виконується через різні інструменти, які визначені в законодавстві і включають в себе обмеження щодо права здійснення підприємницької діяльності.

2.3 Інструменти державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності

Згідно з Концепцією реформування системи державної допомоги суб'єктам господарювання, надання державної допомоги цим суб'єктам є одним з інструментів для підтримки їх господарської діяльності з метою досягнення різних економічних, соціальних і політичних цілей. Одна з основних методів регулювання господарської діяльності, визначених ч. 2 ст. 12 Господарського кодексу України, полягає в наданні інвестиційних, податкових та інших пільг.

З приводу фіскальних інструментів державної підтримки господарюючих суб'єктів можна сказати, що деякі податки наразі мають негативний вплив на створення інвестиційного клімату в Україні, як відзначено Т.Г. Затонацькою. Тому подальше спрощення та приведення податкової системи у відповідність з європейськими стандартами сприятиме поліпшенню інвестиційного клімату в країні. Додатково, слід відзначити, що сучасний спосіб визначення податкового тягару для суб'єкта господарювання часто створює негативний клімат як при вступі до господарських відносин, так і під час їх здійснення [25].

Важливо розуміти, що коли ми говоримо про інвестиційні пільги, ми завжди маємо на увазі пільги, пов'язані з оподаткуванням. Фактично, використання цього інструменту передбачає можливість стимулювання інвестиційної діяльності через податкові винятки або зниження податкового тягару. Проте сам механізм надання та отримання інвестиційних пільг не врегульований безпосередньо. Слід зазначити, що податкові пільги, які використовуються для регулювання податкових відносин і впроваджуються як інструмент податкової політики держави, є опосередкованим інструментом для досягнення різних цілей, таких як інвестиції, інновації, структурні зміни у галузях, зовнішньоекономічна політика [29].

Згідно зі статтею 30 Податкового кодексу України, податкова пільга - це звільнення платника податків від обов'язку нарахування та сплати податку або

сплата його в меншому розмірі відповідно до певних підстав, які визначаються законодавством. Ці підстави можуть включати особливості платників податків, вид їх діяльності, об'єкти оподаткування або характер і суспільне значення їхніх витрат. За визначенням Ю.Б. Іванова, А.І. Крисоватого та О.М. Десятнюка податкові пільги представляють собою спеціальні умови оподаткування, які встановлюються законодавчо і дають можливість платнику податків скоротити суму податку чи збору, яку він повинен сплатити, або звільняють його від виконання певних податкових обов'язків та правил. Внаслідок застосування податкових пільг може відбутися або зменшення податкового зобов'язання платника податків, або покращення фінансових показників його діяльності, при цьому не змінюючи загальної суми податку, яку він має сплатити до бюджету [31].

Вчені з Інституту економічних досліджень та політичних консультацій розглядають податкові пільги як форму непрямих субсидій. Ця практика має свої наслідки: з одного боку, вона призводить до значних прямих фіскальних втрат для державного бюджету, оскільки втрачаються податкові надходження (це макроефект). З іншого боку, ця практика призводить до прихованих економічних втрат, оскільки вона створює нерівні умови для підприємств та галузей, пригнічуючи конкуренцію між підприємствами, особливо тоді, коли податкові пільги надаються окремим підприємствам (це мікроефект). Вчені відзначають, що "податкові витрати включають всі види податкової політики, які призводять до втрат бюджетних надходжень."

Інформація про видані ліцензії суб'єктам господарської діяльності реєструється в їх ліцензійних справах та включається до відомостей про ці суб'єкти в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. У випадках, коли суб'єкти господарювання здійснюють види діяльності, які підлягають ліцензуванню, без наявності відповідної ліцензії або з порушенням умов ліцензування, посадові особи цих суб'єктів підлягають

адміністративній відповідальності відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення [27].

Державне регулювання господарської діяльності включає в себе різноманітні інструменти, що передбачені законодавством, і визначені умови та процедури їх використання. Одним з основних засобів державного регулювання є встановлення обмежень для осіб, які бажають займатися підприємницькою діяльністю. Це може бути корисною інформацією для розуміння процедур і обмежень, що регулюють господарську діяльність суб'єктів в Україні.

Пільги можна розділити на дві групи в залежності від їхнього характеру. Перша група - це соціальні пільги, які призначені для досягнення соціальних цілей. Сюди входять пільги, надані підприємствам, що належать громадським організаціям інвалідів, а також пільги для роботодавців і застрахованих працівників на підставі договорів довгострокового страхування життя. Також до цієї групи належать звільнення від оподаткування ПДВ для певних операцій з товарами загального вжитку. Друга група - це економічні пільги, які призначені для сприяння розвитку конкретних сфер підприємницької діяльності, стимулювання інвестицій та інновацій, покращення використання ресурсів і підвищення підприємницької активності в регіонах, які перебувають у депресії.

Серед основних видів податкових пільг, які надаються сьогодні, можна виділити звільнення від оподаткування та податковий кредит. Раніше також ефективно використовувалась пільга із встановлення зниженої ставки податку. Проте наразі фактично важко визначити конкретну сферу застосування цієї податкової пільги. Деякі науковці висловлюють думку, що можна вважати спрощену систему оподаткування винятком з загальної системи оподаткування. Хоча прямо спрощена система оподаткування не вважається податковою пільгою, але з огляду на її природу, можна стверджувати, що така точка зору є обґрунтованою.

Правове закріплення операцій, які підпадають під звільнення від оподаткування, зазначено в статті 197 Податкового кодексу України. Ця стаття включає широкий перелік операцій, які розглядаються у 23 розширених пунктах з відповідними поясненнями та прикладами застосування.

Дуже важливим аспектом в сучасних умовах, особливо у контексті стану банківської системи, є положення, що міститься в пункті 197.12 статті 197 Податкового кодексу України. Цей пункт визначає відповідні умови для звільнення від оподаткування операцій, пов'язаних з майном, яке передається банками та іншими фінансовими установами. Це майно може бути передане фізичними особами, а також суб'єктами підприємницької діяльності, такими як приватні підприємці та інші особи, які не є платниками податку, в заставу або іпотеку, і на яке було застосовано стягнення. Одним з ефективних інструментів підтримки для платників податку на додану вартість є податковий кредит. Згідно з пунктом 14.1.181 статті 14 Податкового кодексу України, податковий кредит представляє собою суму, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити свій податковий зобов'язання в рамках відповідного звітного (податкового) періоду, з урахуванням визначених правил і положень цього Кодексу.

Законодавство України детально регулює можливості отримання податкового кредиту і встановлює порядок дій для цього відповідно до статей 198-199 Податкового кодексу України. Цей механізм державної підтримки дозволяє знижувати податковий тягар для суб'єктів господарювання, які сплачують податок на додану вартість.

На сьогоднішній день, згідно зі словами професора Ф.О. Ярошенко, практика надання податкових пільг не відповідає основним цілям податкової політики в Україні. Велика частина цих пільг, які надаються у нашій країні, спрямована на задоволення інтересів конкретних суб'єктів господарювання, представників влади та підпорядкована лобістським інтересам [39]. Ця ситуація, безумовно, є печальною, оскільки державні інструменти регулювання господарської діяльності

в демократичній державі завжди повинні бути відокремлені від особистих інтересів, інтересів конкретних груп чи політичної ситуації.

Загалом, коли ми говоримо про фіскальні засоби підтримки суб'єктів господарювання, можна виділити наступні позитивні аспекти: стимулювання приватного сектору до участі в соціальних програмах; надання можливості приймати рішення суб'єктам приватного сектору, а не уряду; зменшення державного контролю за використанням коштів, які виділяються для підтримки певних галузей або підприємств; залучення додаткових інвестицій у галузі, які найбільше потребують державної підтримки.

З відносно негативних аспектів використання податкового механізму податкових пільг можна виділити такі основні пункти: можлива неефективність та необ'єктивність цього підходу, яка може виражатися у зменшенні податкової бази та, відповідно, обмежених можливостях зниження податкових ставок. Крім того, використання такого механізму може призвести до певної складності в податковому законодавстві та ускладнити адміністрування податків. Зазвичай, податкові пільги та звільнення від оподаткування вимагають складного документального підтвердження від платників податків, які претендують на їх використання.

Деякі дослідники також вважають, що використання цього механізму податкових пільг може створити стимули для зловживань, оскільки платники податків, які прагнуть скористатися пільгами та звільненнями, повинні надавати відповідні документи та докази своєї правомірності. Значна частина державної підтримки суб'єктів господарювання в Україні має нефіскальний характер і полягає в наданні фінансової підтримки для стимулювання економічної діяльності. Господарський кодекс України передбачає можливість надання різних нефіскальних засобів підтримки суб'єктам господарювання, таких як дотації, компенсації, цільові інновації та субсидії (згідно зі статтею 12 ГК України), а також доплати сільськогосподарським товаровиробникам (згідно з пунктом 2 статті 16 ГК України).

Два основних та широко використовуваних засоби державної підтримки - це дотації і субсидії. Згідно з частиною 1 статті 16 ГК України, держава може надавати дотації суб'єктам господарювання для різних цілей, таких як підтримка виробництва важливих продуктів харчування, лікарських препаратів і засобів для реабілітації інвалідів, а також для імпорту окремих товарів, послуг транспорту, необхідних для соціально важливих перевезень. Дотації також можуть надаватися суб'єктам господарювання в критичних соціально-економічних або екологічних ситуаціях для фінансування капітальних вкладень та технічного розвитку. Надання дотацій може відбуватися в інших випадках, які передбачені законом.

Дотація, разом із субсидією та субвенцією, утворюють групу прямих бюджетних трансфертів. За електронною енциклопедією "Словопедія," дотація - це сума коштів, яка виділяється з державного бюджету підприємствам, що не здатні покрити свої витрати на виробництво та реалізацію продукції отриманими доходами, а також для забезпечення низьких роздрібних цін на деякі товари для населення [42]. Це визначення дотації є досить вдалим, коли йдеться про надання допомоги господарюючим суб'єктам, оскільки воно розкриває сутність цього виду фінансової підтримки. Головним чином дотація розглядається як специфічний механізм міжбюджетних відносин, але ця концепція може бути більш широкою.

Держава може надавати дотації як суб'єктам господарювання, які опинилися в критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, а також для підтримки певних галузей економіки, таких як виробництво лікарських препаратів і засобів для реабілітації інвалідів, а також послуг транспорту, які забезпечують соціально важливі перевезення. Порядок та умови надання дотацій встановлюються відповідним законодавством. За сутністю, дотації характеризуються як інструмент, спрямований на підтримку конкурентоспроможних ринків та врахування соціальних аспектів, з метою забезпечення відповідності суспільним інтересам.

Поняття субсидії визначене в Інструкції щодо застосування економічної класифікації бюджетних видатків. В цій інструкції субсидія визначається як усі

видатки, які надаються підприємствам без компенсації у формі конкретних виплат або надання товарів і послуг в обмін на ці платежі. Вона також включає в себе витрати, пов'язані з компенсацією збитків, понесених державними підприємствами [43]. Згідно цієї інструкції, субсидії суб'єктам підприємництва охоплюють підтримку підприємств (установ та організацій), поточні видатки отримувачів бюджетних коштів, субсидії для компенсації збитків підприємств, фінансову підтримку підприємств на безповоротній основі, а також інші види субсидій [43].

Суттєво, що надання субсидій в сучасних умовах спрямоване на запобігання банкрутства суб'єктів господарювання, які задіяні у виробництві товарів і послуг, які мають важливе соціальне значення. Вони також призначені для надання санаційної підтримки та забезпечення належного рівня виробництва товарів, що важливі для суспільства.

Яскравим прикладом надання дотацій та субсидій суб'єктам господарювання є Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України." В діючому законодавстві немає конкретного визначення терміну "цільові інвестиції," але можливість отримання таких інвестицій передбачена в Господарському кодексі України.

Субвенція - це міжбюджетні перекази, призначені для використання на певні цілі відповідно до рішення органу, що надає субвенцію [44]. Статтею 105 Бюджетного кодексу України визначені загальні принципи та засади надання субвенцій для реалізації інвестиційних проектів. З метою реалізації цієї статті було прийняти Порядок та умови надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам для виконання інвестиційних програм (проектів).

Згідно пункту 2 цього Порядку, субвенції надаються виключно для створення, збільшення або оновлення основних фондів комунальної власності та використовуються для наступних цілей:

- впровадження енергоефективних та ресурсозберігаючих технологій;
- будівництво та реконструкція об'єктів соціально-культурної сфери;

- розвиток дорожнього та комунального господарства;
- здійснення екологічних та природоохоронних заходів;
- здійснення спільних заходів, передбачених угодами про регіональний розвиток, укладеними відповідно до Закону України "Про стимулювання розвитку регіонів" [45]. Умови та порядок надання таких субвенцій повинні бути узгоджені зі стратегіями та програмами регіонального розвитку.

Згідно з частиною 2 статті 16 Господарського кодексу України, держава має право надавати компенсації або доплати сільськогосподарським товаровиробникам за продукцію, яку вони постачають державі. В чинному законодавстві не міститься чіткого визначення цих термінів, але фактично компенсації означають часткове відшкодування коштів, які були витрачені суб'єктом господарювання. Доплати, з іншого боку, передбачають сплату суми, яка перевищує звичайну ціну за отриманий товар, в даному випадку сільськогосподарську продукцію. Законодавство, яке регулює компенсації та дотації у сільському господарстві, охоплює Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України," Закон України "Про пріоритетність соціального розвитку сіл та агропромислового комплексу в народному господарстві," а також інші нормативні акти. Надання дотацій та компенсацій в сільському господарстві обумовлено необхідністю державної підтримки та стимулювання розвитку агропромислового комплексу, який є одним із пріоритетних напрямів національної економіки.

Відповідно до пункту 13.1 Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України," одним із методів фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу є механізм компенсації лізингових платежів.

Компенсація лізингових платежів означає часткове відшкодування сум, які суб'єкти господарювання агропромислового комплексу сплачують за лізингове угоди на придбання техніки та обладнання для агропромислового сектору на умовах фінансового лізингу.

Цей механізм державної підтримки сприяє ефективній модернізації технічної інфраструктури господарюючих суб'єктів. Важливо зазначити, що деякі положення, що регулювали процес визначення суб'єктів, які мали право на цю компенсацію, були вилучені з чинного законодавства.

Щодо компенсацій, вони можуть надаватися в різних обставинах, згідно з умовами та правилами, визначеними діючим законодавством.

Згідно зі статтею 16 Закону України "Про розвиток та державну підтримку малого та середнього підприємництва в Україні," основними видами фінансової державної підтримки є:

- часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, які надаються для реалізації проектів суб'єктів малого та середнього підприємництва;
- часткова компенсація лізингових, факторингових платежів і платежів за користування гарантіями;
- надання гарантій і поручительств за кредитами суб'єктів малого та середнього підприємництва;
- надання кредитів, включаючи мікрокредити, для започаткування та розвитку власного бізнесу;
- надання позик для придбання та впровадження нових технологій;
- компенсація витрат на розвиток співробітництва між суб'єктами малого та середнього підприємництва та великими підприємствами;
- фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- інші види фінансової державної підтримки, які не заборонені законодавством.

З метою підтримки конкуренції на внутрішньому ринку та регулювання державної допомоги, уповноваженим органом стає Антимонопольний комітет. Включення такого положення стає об'єктом дискусій, оскільки головне завдання цього органу полягає в забезпеченні конкуренції на внутрішньому ринку та

уникненні монополізму. Вказаний закон може суттєво розширити повноваження Комітету.

Для підтримки суб'єктів господарювання, держава використовує фіскальні та нефіскальні засоби державної підтримки. Фіскальні засоби спрямовані на зменшення податкових обтяжень і включають податкові пільги. Нефіскальні засоби державної допомоги надаються у формі фінансової підтримки або компенсацій з метою уникнення банкрутства та підтримки розвитку суспільно важливих суб'єктів господарювання, які працюють в ключових і пріоритетних галузях.

Висновки до розділу 2

Аналіз інструментів державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні показав, що існують різноманітні інструменти, які використовуються місцевими владами для підтримки та розвитку підприємництва. Це включає в себе різні форми фінансової підтримки, надання земельних ділянок для підприємницької діяльності, спрощення адміністративних процедур та інші заходи. Однак важливо зазначити, що ефективність цих інструментів може бути різною і залежить від конкретних умов і потреб громади.

Обмеження у здійсненні підприємницької діяльності, використовувани як інструмент державного регулювання, можуть включати податкові ставки, ліцензування, регулювання цін та інші заходи, спрямовані на забезпечення стабільності та контролю в економіці. Проте важливо збалансувати ці обмеження, щоб вони не перешкоджали розвитку підприємництва та не обмежували підприємців у їхній діяльності.

Інструменти державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності, такі як гранти, субсидії, консультації та навчання, є важливими для стимулювання підприємництва та підтримки нових та існуючих підприємств. Ці інструменти можуть сприяти створенню робочих місць, підвищенню конкурентоспроможності та розвитку інноваційних проектів.

Загальною метою державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні є створення сприятливого середовища для підприємництва, яке б підтримувало ініціативу та розвиток бізнесу в громаді. Важливо забезпечити взаємодію між державними і недержавними суб'єктами підприємництва, а також активно залучати громадян до участі в прийнятті рішень стосовно розвитку підприємницької діяльності.

РОЗДІЛ 3

НАПЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

3.1 Міжнародний досвід державного регулювання розвитку підприємницької діяльності

Забезпечення правопорядку в господарській сфері вимагає державного регулювання і контролю, щоб гарантувати дотримання встановлених правил. Втручання держави в господарську діяльність підприємств повинно бути мінімальним і використовувати обмежений набір інструментів і методів. Тому державна діяльність у цій сфері постійно еволюціонує і адаптується для регулювання економічних процесів, включаючи господарську діяльність. На сьогоднішній день відсутнє належне, комплексне дослідження засобів державного регулювання господарської діяльності, їх сукупності та ролі в сучасних умовах. Впровадження іноземного досвіду підтримки господарської діяльності суб'єктів є одним з ефективних способів вирішення цих проблем [34].

Діяльність суб'єктів господарювання в сучасних умовах регулюється законодавством в різних аспектах, таких як податковий та фінансовий контроль, кадрове забезпечення і інші сфери. Проте важливо зауважити, що на сьогоднішній день немає визначеного законодавчого та практичного механізму для підтримки діяльності суб'єктів господарювання зі сторони держави та громадських інституцій. Тому потрібно провести дослідження іноземного досвіду щодо підтримки підприємницької діяльності та визначити шляхи впровадження цього досвіду в Україні.

У теорії господарського права, "підтримка діяльності суб'єктів господарювання" означає заходи, які приймаються державою через свої владні

органи для створення сприятливого середовища для підприємницької діяльності. Основні способи цієї підтримки включають [41]:

- правову або юридичну підтримку, яка полягає в створенні сприятливого та лояльного правового середовища шляхом прийняття нормативних актів;
- організаційну підтримку, яка передбачає забезпечення належних умов для повноцінного функціонування суб'єктів підприємництва.

Державне регулювання підприємництва в різних країнах Європейського Співтовариства базується на двох головних складових: правовому забезпеченні, яке включає заходи для підтримки та створення відповідних інституцій, і економічному аспекті, який включає політику надання довгострокових кредитів за підтримки держави та короткострокові заходи в кризових ситуаціях. Один з важливих аспектів інституційної підтримки - це політика державного прогнозування економічної ситуації, фінансування програм підтримки підприємств та розвитку економіки в різних сферах, як у довгостроковому, так і у короткостроковому плані.

Французька модель підтримки діяльності суб'єктів господарювання включає в себе консультативну допомогу юридичним особам і обов'язковий участь частини державної власності в великих корпораціях, як це визначено в законодавстві Республіки про "державні гарантії". Шведська модель підтримки бізнесу включає в себе оптимізацію діяльності професійних спілок, постійний контроль за дотриманням трудового законодавства, постійний моніторинг фінансового стану підприємств, установ і організацій, а також надання фінансової підтримки всім учасникам бізнес-процесу у разі виникнення кризових економічних ситуацій [24]. Обидві ці моделі об'єднані через елемент програмування розвитку національної економіки з урахуванням інтересів суб'єктів господарювання та необхідності регулювання діяльності монополій на користь всіх інших учасників бізнес-процесів.

В Нідерландах короткострокове планування розвитку включає у себе поєднання державних бюджетів, річних поточних програм і економічного

прогнозування. Під час планування уряд активно впливає на економіку, поширюючи інформацію для приватного сектора, що допомагає йому узгодити свої дії.

Бельгійська модель підтримки бізнесу зазнала значних змін після приєднання країни до Європейського Співтовариства і тепер включає в себе такі складові: надання державних кредитів і економічних гарантій, механізми інвестиційного стимулювання та податкове регулювання для надання пільг. Обов'язковим стало державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання і фінансовий моніторинг.

В Італії виділяється важлива роль держави в регулюванні підприємств, в яких вона має контрольний інтерес, як безпосередньо, так і опосередковано. Держава впливає на різноманітну сферу економічної діяльності, включаючи банківську справу, транспорт, комунікації, енергетику, машинобудування. Вона активно використовує державне інвестування та програми допомоги для підтримки розвитку різних галузей і стимулювання національної економіки. Держава в Італії грає важливу роль у формуванні та розвитку ключових галузей господарства та сприяє їхньому сталому функціонуванню [41].

Податкова політика держави є одним з надійних і ефективних інструментів для стимулювання розвитку підприємницького сектору в країнах Європейського Союзу. Оплата податків визначається на підставі економічних показників ефективності діяльності підприємств, а управлінські рішення при сплаті податків впливають на формування фонду для підтримки діяльності суб'єктів господарювання. Разом із системою страхування, це створює важливий елемент для підтримки бізнесу та всіх суб'єктів господарювання в країні. В такий спосіб, податкова політика виступає як ключовий інструмент, який сприяє створенню фінансових ресурсів для підтримки підприємництва та економічного зростання [15].

Політика податкових пільг є важливим інструментом підтримки бізнесу та діяльності суб'єктів господарювання, і полягає в тому, що деякі підприємства або суб'єкти господарювання частково або повністю звільняються від сплати певної частини податків у певних ситуаціях. Ці ситуації можуть включати [27]:

- діяльність новостворених підприємств, що підтримується в країнах, таких як Франція;
- кризові ситуації в економіці, коли підприємства можуть отримати пільги в Іспанії та Португалії;
- зміна власника підприємства через загрозу банкрутства, що може призвести до пільг у Італії;
- поява іноземного інвестора з метою поліпшення виробництва або модернізації виробничих площ, яка підтримується у Хорватії.

Податкові пільги допомагають стимулювати підприємства в різних ситуаціях та сприяють розвитку бізнесу і економіки в країні.

Система податкового стимулювання включає в себе механізми фінансового моніторингу економічного стану суб'єкта господарювання та надає форму прямої підтримки їх діяльності, не втручаючись при цьому в господарську діяльність. Це охоплює різні заходи, такі як [42]:

- пільги при амортизації виробничих фондів, які дозволяють підприємствам враховувати витрати на амортизацію у розрахунках із податками;
- звільнення від сплати податків при проведенні конструкторських та науково-дослідних робіт, що сприяє стимулюванню інновацій;
- звільнення від податків на резервні фонди, які допомагають підприємствам створювати фінансові резерви;
- податкова відстрочка, яка дає можливість відкласти сплату податків на певний строк, щоб забезпечити легший фінансовий тиск на підприємства;
- податкове кредитування дебіторських заборгованостей, що полегшує фінансові операції між компаніями.

Ці заходи сприяють створенню сприятливого середовища для розвитку підприємництва і підтримують різні аспекти господарської діяльності.

Основні напрямки підтримки малого та середнього підприємництва з боку держав в країнах Європейського Союзу включають створення галузевої та секторальної підтримки для бізнесу, розвиток інфраструктури для сприяння діяльності суб'єктів господарювання, впровадження системи пільг при сплаті податків та динамічної системи податкових знижок. До цих напрямків також входить обов'язкова участь банків у програмах державного кредитування і створення служб моніторингу попиту та пропозиції, та інші заходи [12].

Головною метою такої політики є створення рівних можливостей для великих монополій та середнього та малого бізнесу, встановлення обмежень для втручання монополій у діяльність суб'єктів господарювання, гарантування всім суб'єктам підприємництва рівний рівень розвитку на державному рівні та зниження економічних ризиків, пов'язаних із здійсненням окремих видів фінансових операцій.

Досвід Сполучених Штатів Америки показує, що негативний вплив держави на діяльність суб'єктів господарювання призвів до зменшення кількості юридичних осіб та податкових платежів, і це явилось особливо помітним у 60-70 роках ХХ століття. Для забезпечення збалансованого підходу до підтримки суб'єктів господарювання важливо, щоб системні обмеження доповнювали механізми підтримки, уникнувши надмірної інтеграції приватного капіталу і держави. В сучасний час, підтримка суб'єктів господарювання у США має характер хвилеподібних заходів та включає стимулювання стабільного попиту на товари і послуги, а також активну участь Федерального резерву у програмах підтримки бізнесу [27].

Серед ключових елементів державного регулювання підприємництва в США можна виділити наступні аспекти [44]:

- розгалужена система контролю та моніторингу монополій, яка спрямована на виявлення можливого втручання цих монополій у ринкові механізми;
- створення системи управлінських рішень на основі штучного інтелекту та визначення економічної та правової відповідальності прийняття рішень в галузі підприємництва;
- підтримка розвитку передових технологій, проведення високоточних досліджень у сфері підприємництва, прогнозування та математичне моделювання розвитку ринків товарів і послуг;
- створення податкових механізмів для підтримки діяльності суб'єктів господарювання, а також формування страхових фондів і фондів місцевої підтримки бізнесу, які стимулюють попит і пропозицію за допомогою фінансових інвестицій.

Досвід Японії вказує на важливість очікуваного співробітництва та партнерства як одного з елементів, що підтримують діяльність господарюючих суб'єктів. Одним із способів підтримки суб'єктів господарювання в цій країні є прогнозування та сприяння розвитку економіки як засіб забезпечення розвитку приватного капіталу. Існує також постійний консультативний центр для бізнесу, який надає підтримку у всіх аспектах діяльності малого бізнесу через програми та чат-боти.

Основними стратегіями для підтримки діяльності суб'єктів господарювання в Японії є наступні [27]:

- здійснення індикативного моніторингу розвитку економіки країни, спрямованого на планування та контроль;
- державне фінансування та бюджетування у галузі прикладних фундаментальних досліджень, а також політика підтримки досліджень і науки;
- забезпечення пільгового кредитування, підтримки технічних проектів, розвиненої інфраструктури для малих і середніх підприємств, а також системи захисту від можливих зловживань з боку великих господарюючих суб'єктів.

Важливо відзначити, що малі підприємства активно включаються у державні проекти та ініціативи.

Зрозуміло, у Японії малими підприємствами виконується значна частина урядових замовлень, становлячи 45% в загальній кількості, та 32% у замовленнях громадських організацій. Це відображається у тому, що малі і середні підприємства виробляють близько 55% промислової продукції, близько 60% оптової торгівлі та понад 80% роздрібною торгівлі. У секторі обробної промисловості з 6,5 мільйонів підприємств, 99% належать до категорії малих підприємств. Зайнятість на малих і середніх підприємствах становить 39,5 мільйона осіб, що складає 80,6% всієї робочої сили Японії. Також важливими елементами є захист конкурентного середовища, обмеження монополістичних тенденцій та регулювання грошово-кредитної політики, зокрема, гнучкість у зміні облікової ставки, особливо під час економічних криз [17].

Враховуючи різний економічний стан, суспільні відносини у сфері економіки та культурні розбіжності, можна зазначити, що деякі механізми підтримки діяльності господарюючих суб'єктів можуть бути використані як основний шаблон для підтримки вітчизняних суб'єктів економіки.

Україна може знайти корисний досвід для запозичення з практики інших країн, де регулювання конкретних господарських відносин реалізується через кодифікований акт. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки випадки неплатоспроможності регулюються Кодексом про банкрутство, який був прийнятий у 1978 році і включає в себе складну структуру та різноманітні процедури для вирішення питань неплатоспроможності в залежності від конкретних обставин. В Україні може бути важливим створення подібних галузевих кодексів, таких як Кодекс про рекламу, Інвестиційний кодекс і інші, щоб надати інституційну підтримку діяльності суб'єктів господарювання на законодавчому рівні [35].

В іноземних країнах процес державної реєстрації суб'єктів господарювання має свої особливості, які спонукають фізичних осіб до зайняття підприємницькою діяльністю. Державна реєстрація є важливим кроком у легалізації статусу суб'єкта господарювання. В Україні, згідно з Цивільним кодексом та Господарським кодексом, державна реєстрація призводить до створення юридичних осіб і фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність. Ураховуючи законодавчі акти, суб'єкти господарювання, як юридичні особи або фізичні особи-підприємці, мають піддаватися державній реєстрації відповідно до закону. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань" встановлює принципи, на яких ґрунтується процес державної реєстрації, включаючи обов'язковість реєстрації у Єдиному державному реєстрі [28].

У Франції, відповідно до законодавства, реєстрація є обов'язковим етапом для розпочатку господарської діяльності суб'єкта. Водночас, в інших країнах, реєстрація суб'єкта господарювання не є обов'язковою. Наприклад, в Німеччині існує категорія "за бажанням" комерсантів, які можуть не включати свою діяльність до загального реєстру юридичних осіб. До цієї категорії належать невеликі підприємці, лісові господарства та фермерські господарства, які визначають доцільність реєстрації на підставі розрахунків податкових внесків до бюджету.

В американській системі господарського права існують корпорації "de jure" та "de facto". Корпорації "de jure" зареєстровані і мають права на користування різними програмами стимулювання, страхування та доступ до судового захисту. Однак існує і форма "фактичного підприємства", яке не зареєстроване і не користується перевагами програм та правового захисту [17].

З урахуванням зарубіжного досвіду, можна розглянути ідею створення "господарського кейсу" для індивідуальних підприємців. Це передбачає визнання їх як суб'єктів господарської діяльності не на підставі офіційної реєстрації, а на основі укладення договорів про співробітництво та співпрацю з іншими суб'єктами

господарювання. Цей принцип може стати принципово новим підходом до реєстрації суб'єктів господарювання, інноваційним методом, який дозволить індивідуальним підприємцям отримати статус суб'єкта господарювання без необхідності офіційної реєстрації, але за умови взаємодії та співпраці з іншими господарськими суб'єктами на основі угод та контрактів.

У зарубіжних країнах, таких як Німеччина, Франція та Сполучені Штати Америки, реєстрацією суб'єктів господарювання займаються різні органи. У Німеччині торговий реєстр ведуть загальні цивільні суди першої інстанції. У Франції ця функція покладена на секретарів торгового суду, і у випадках, коли немає торгових судів, загальні цивільні суди першої інстанції беруть цю відповідальність на себе. Усі підприємці в Франції також мають обов'язок бути членами Торгово-промислової палати, що дозволяє зберігати інформацію про зареєстрованих комерсантів. У Сполучених Штатах Америки статuti корпорацій реєструються державним секретарем кожного окремого штату. Зауважимо, що підтримка діяльності суб'єктів господарювання в цих країнах має централізований характер, визначається системністю та вимагає постійного контролю [43].

Отже, впровадження зарубіжного досвіду допоможе створити ефективні механізми захисту та підтримки суб'єктів господарювання на внутрішніх і зовнішніх ринках. Основними напрямками впровадження зарубіжного досвіду є застосування практики регулювання певного комплексу однорідних господарських відносин за допомогою окремого кодифікованого акту, розгляд можливості створення та прийняття в Україні спеціалізованих кодексів, таких як Кодекс про рекламу, Інвестиційний кодекс тощо, для правового регулювання господарських відносин та врахування того, що в зарубіжних країнах торгова реєстрація (державна реєстрація) не є обов'язковою для здійснення підприємницької діяльності. Відповідно до цього, можливе запропонування "господарського кейсу" для фізичних осіб, які здійснюють операції на торгових ринках.

3.2 Напрямки покращення державного регулювання розвитку підприємницької діяльності

Сучасні гострі проблеми України у сфері економіки і політики, які представляють велику загрозу для цілісності та подальшого соціально-економічного розвитку країни, в значній мірі пов'язані із серйозними недоліками у системі інституцій, які були впроваджені під час реформування радянського типу економіки на ринкових засадах. Заходи, проведені державою для ліквідації системи централізованого директивного планування економіки, лібералізації цін, приватизації державної власності та відкритості національної економіки, виконані у специфічних умовах та в певних формах, не забезпечили побудову конкурентоздатної та соціально спрямованої ринкової економіки [32].

Попри наявність ринкового конкурентного середовища, процес зростання та модернізації капіталу у реальному секторі економіки не розгорнувся належним чином. Ідея цивілізованого підприємництва в дусі Шумпетера, яка передбачає інноваційну діяльність, де суб'єкти ризикують своїм майном, проводячи "творче руйнування" застарілих елементів економічного життя, не була належно реалізована. Замість цього, ми спостерігаємо "нетворче руйнування", що призвело до деградації індустріального потенціалу країни та тіньової економіки, включаючи корупцію. Є велика різниця в розвитку регіонів та доходів громадян, відсутність ефективної системи соціального захисту населення та загострення економічних та політичних протиріч.

Однією з ключових складових майбутньої економіки України, яку необхідно створити в процесі нових реформ, є цивілізоване підприємництво. Це зазначається в теорії Йозефа Шумпетера, який відзначав, що поведінку кожної компанії можна правильно оцінити тільки в контексті її ролі в процесі зміни економічної системи, де вона діє в потоці "творчого руйнування". Тобто, для розуміння діяльності підприємств важливо враховувати їхню активну участь у цьому постійному процесі

змін. Отже, проблеми, які існують у сучасній підприємницькій діяльності в Україні та перспективи її подальшого розвитку, повинні розглядатися з точки зору того, які умови і рамки для підприємництва створює держава. Треба розглядати вплив регулюючих дій держави на підприємництво, враховуючи якісні аспекти цього впливу та його суттєвий внесок у "потік" регуляторних заходів для підприємців [22].

Насамперед вважаємо, що існуючі визначення державного регулювання економіки та механізму цього регулювання, які зазвичай зустрічаються в науковій та навчальній літературі, досить формальні і не враховують місця цих явищ в суспільних відносинах. На наш погляд, дослідження суті державного регулювання економіки повинно базуватися на розумінні того, що діяльність сучасної держави відображає одночасно надбудовні відносини (політичні та правові відносини, ідеологія та психологія різних соціальних груп чи суспільства в цілому, інституції та організації, такі як держава, політичні партії та громадські організації) і базові відносини (об'єктивні економічні відносини, які існують в економічній сфері на основі державної та державно-приватної власності і суттєво впливають на приватний сектор економіки) [24].

Держава є передусім політичним інститутом з публічною владою та спеціалізованим апаратом для регулювання суспільних відносин, включаючи економічні відносини. Вона створює регуляторний механізм для економічної сфери та забезпечує його функціонування. У той же час, держава також є економічним інститутом, оскільки в сучасних економіках грає велику роль у державному секторі, займаючись державним підприємництвом, створенням суспільних благ та розподілом державних коштів, які впливають на умови функціонування різних господарчих суб'єктів та рівень добробуту різних соціальних груп населення.

З огляду на це важливе уточнення, сутність державного регулювання економіки можна описати наступним чином: це система заходів, яку здійснює держава як політичний та економічний інститут, з метою впливати на надбудовні

відносини та, врешті-решт, на базові економічні відносини для покращення функціонування економічної системи. Механізм державного регулювання, на нашу думку, полягає в здійсненні впливу держави на процеси в економіці з метою досягнення певних довгострокових і короткострокових цілей розвитку економіки та суспільства загалом. Цей механізм має об'єктивну та суб'єктивну складові і відображає взаємодію об'єктивного та суб'єктивного в економіці [40].

Конкретні напрями, характеристики та методи державного регулювання визначаються суб'єктивним сприйняттям представниками влади наявної об'єктивної реальності в конкретний історичний період. Ці заходи можуть базуватися на теоретичних підходах в економіці або відрізнятись від них, вони можуть відображати об'єктивну реальність країни на даний момент чи навіть суперечити їй. Але коли механізм державного регулювання економіки працює, він впливає на об'єктивні правові та економічні відносини, впливає на реальні, об'єктивні умови функціонування економічного процесу на різних рівнях, які відображають прогресивний рух суспільства або можуть гальмувати чи зворотній рух.

Таким чином, механізм державного регулювання створює нову об'єктивну реальність, яка відображає або незалежність відповідність заходів регулювання об'єктивним економічним процесам та тенденціям, відповідно, сприяє прогресивному розвитку суспільства або може гальмувати чи навіть відкинути до заднього ходу набуті прогресивні характеристики соціально-економічного життя [11].

Механізм державного регулювання підприємницької діяльності, в широкому розумінні, може бути описаний як система заходів, яку здійснює держава для впливу на процеси, що відбуваються у секторі підприємництва в економіці країни. Ця система створюється з метою створення сприятливих умов для ефективного функціонування підприємництва, а також для формування та розвитку його

прогресивних характеристик, які проявляються у високорозвинених економічно країнах.

При аналізі проблем формування та функціонування підприємництва в умовах внутрішньої економіки важливо відзначити деформовану структуру економіки. За роки реформ ця структура не тільки не покращилася, а, навпаки, погіршилася. Це сталося через зменшення частки найбільш технологічно розвинутих галузей та галузей, які виробляють готову продукцію, і збільшення частки галузей, що спеціалізуються на сировинному виробництві. У цьому контексті важливо відзначити твердження А. А. Гриценка, що структурні та інституційні підходи в економічній політиці можуть грати різні ролі в залежності від історичних та соціально-економічних умов. У розвинених та структурно збалансованих економіках інституційні підходи відіграють провідну роль у використанні ринкових механізмів для розвитку. Однак в структурно деформованих економіках такі самі підходи можуть поглиблювати нерівноваги та диспропорції [1].

А. А. Гриценко вважає, що в Україні інституційна реформа ринкового типу, проведена без врахування головної структурної проблеми економіки, призвела до її подальшого деградації. Ця ситуація пов'язана з інверсійним типом ринкової трансформації, яка викликала глобалізаційні процеси. Як наслідок, Україна стала сировинним придатком на світовому ринку, і структура її економіки визначається зовнішнім попитом на сировинну продукцію, а не внутрішніми потребами в розвитку.

Додатковим результатом інверсійної ринкової трансформації є формування подвійної інституційної структури суспільства та підприємств. Деякі суб'єкти господарювання не спрямовані на розвиток виробництва через конкуренцію та інновації, а намагаються швидко збагатитися через тіньові схеми. На поверхні можуть існувати формально правильні норми, але за ними приховується тіньова економіка, включаючи взятки, корпоративні захоплення, використання політичної

влади для особистого збагачення та використання бізнесу для отримання політичної влади.

Фактично, наша держава не впоралася із виконанням важливих функцій, які повинна виконувати будь-яка сучасна економіка, особливо тоді, коли відбуваються кардинальні зміни в економічній системі. До цих функцій належить проведення значних структурних перетворень в економіці, які обумовлені новими технологічними реаліями, та підтримка економічного зростання, переважно на основі інтенсивного розвитку та інновацій [13].

Також важливо забезпечити соціальну орієнтованість економіки, включаючи створення ефективної системи соціального захисту населення, яка відповідала б вимогам суспільства щодо соціальної справедливості і сприяла б підвищенню єдності суспільства для досягнення стратегічних цілей у розвитку економіки.

У додаток до вищезазначених проблем в Україні спостерігаються негативні тенденції, які включають [29]:

- зниження мотивації для зайняття підприємницькою діяльністю через високі трансакційні витрати на процедури, пов'язані з відкриттям/закриттям підприємств, купівлею/продажем бізнесу, отриманням дозволів, погоджень, ліцензій, прав на державне (комунальне) майно, землю та участь в державних закупівлях, особливо в умовах високого податкового тиску, недостатнього рівня правового захисту власності, нескоеного конкурентного середовища та високої вартості фінансових ресурсів. Усе це утворює системні бар'єри для подальшого розвитку підприємництва;

- обмежена кількість інтегрованих торговельно-виробничих систем та коопераційних відносин, в яких суб'єкти малого, середнього та великого підприємництва можуть спільно діяти;

- недостатні умови для розвитку та ефективного функціонування суб'єктів інституційної підприємницької інфраструктури, таких як бізнес-інкубатори, інвестиційно-інноваційні центри, технологічні парки, кластери та інші.

Негативні тенденції в розвитку підприємництва в Україні в основному пояснюються наступними факторами і причинами [42]:

- зниження інтересу до підприємницької діяльності через низькі фінансові результати господарювання та велику кількість підприємств, які працюють з втратою або припинили свою діяльність. Ця проблема обумовлена як об'єктивними факторами, такими як обмежена місткість внутрішнього ринку, обмежена купівельна спроможність населення та збільшенням імпорту товарів, так і суб'єктивними факторами, такими як високі фінансові витрати на підприємницьку діяльність, складнощі у проходженні дозвільних, реєстраційних, погоджувальних та контрольних процедур;

- недостатньо ефективна захист прав власності та майна суб'єктів підприємницької діяльності, включаючи незаконні захоплення підприємств. Ця проблема виникає через недостатню рівень корпоративного та кримінального законодавства та судової системи, що спрямовані на боротьбу з рейдерством. Також відсутність застосування міжнародних стандартів у протидії незаконному захопленню та обмежена участь ЗМІ у вирішенні проблем неправомірного захоплення підприємств, їх майна, активів та персоналу впливають на цю ситуацію.

Ця ситуація виникла через недосконалість законодавства і обмежену ефективність внесених змін до Кримінального кодексу України, зокрема щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності та спрощення процедур виявлення порушень. Також є недоліки у положеннях Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств", де відсутнє чітке визначення терміну "рейдерство", що ускладнює захист підприємств та їх майна та активів від цієї діяльності.

Додатково, існує проблема у доступі існуючих та новостворюваних суб'єктів підприємництва до ресурсів, ринків та права на підприємницьку діяльність. Це включає в себе приховану монополізацію багатьох ринкових сегментів для

споживчих товарів і послуг, а також використання адміністративного впливу для отримання конкурентних переваг та створення штучних обмежень для конкурентів. В Україні існують значні адміністративні бар'єри, такі як вимоги щодо висновків, сертифікації, ліцензування та дозволів, які видані на обмежений термін і змушують підприємства, які не змінюють своє призначення, оформлювати зайву кількість документів для отримання нових дозвільних документів [39].

Ще однією серйозною проблемою є фінансування комерційної діяльності, забезпечення ресурсами, фінансами та інвестиціями для розвитку бізнесу. Більшість суб'єктів підприємництва в Україні характеризуються недостатнім рівнем власних фінансових ресурсів та робочого оборотного капіталу, що обмежує їх можливості для розвитку бізнесу та модернізації бізнес-процесів. Тому, враховуючи ці обставини, важливо відзначити, що для подолання складної ситуації в українській економіці недостатньо звичайного державного регулювання підприємницької діяльності, яке теоретично базується на необхідності державного втручання в економічні процеси у випадку, коли ринок неспроможний вирішити певні проблеми. Це включає боротьбу з монополізмом, стимулювання або обмеження економічної діяльності, яка супроводжується зовнішніми впливами, забезпечення виробництва громадських благ і коригування інформаційної асиметрії [33].

Для досягнення прогресивних структурних змін у економіці та забезпечення її соціальної орієнтованості необхідні значні макроекономічні заходи. Тільки це дозволить створити нові інституційні умови для розвитку цивілізованого підприємництва в Україні.

На нашу думку, ідеї М. Портера та М. Крамера є дуже важливими для розв'язання досліджуваної проблеми. Вони розглядали функціонування підприємств під час фінансово-економічної кризи і висловлювали свою позицію щодо того, як капіталізм повинен реагувати на виклики глобальної економіки [3]. Вони критикували певні компанії та бізнес загалом за те, що вони здобували

надмірну прибуток за рахунок загострення економічних, соціальних і екологічних проблем, які виникали в сучасному суспільстві. За їхнім переконанням, такі компанії дуже обмежено фокусувались на створенні споживчої цінності, намагаючись оптимізувати короткострокові фінансові результати, тим самим ігноруючи більш широкі та довгострокові можливості, які існують в суспільстві.

М. Портер та М. Крамер проілюстрували, як деякі великі компанії, такі як Google, IBM, Intel, Johnson & Johnson, Nestlé, Unilever, Wal-Mart і Thomson Reuters, можуть створювати "спільну вартість" (shared value), одночасно підвищуючи свою економічну результативність. Наприклад, IBM та Intel допомагають іншим фірмам економити енергетичні ресурси за допомогою своїх інформаційних продуктів, що задовольняє суспільні потреби і створює економічну вартість для споживачів [1].

Компанія Thomson Reuters розробила послугу для фермерів з низькими доходами, яка за 5 доларів на квартал надає якісну інформацію про погоду та надає поради щодо сільськогосподарської діяльності. Ця послуга підвищила доходи фермерів на 60% і призвела до додаткового прибутку для компанії. Компанія Johnson & Johnson поклалася на догляд за своїми співробітниками, надаючи додаткові програми медичного страхування та спеціальну програму відмови від куріння, що призвело до економії 250 мільйонів доларів на витрати з охорони здоров'я та збільшило лояльність працівників.

Автори підкреслюють, що мова йде не про благодійність, а про те, що саме суспільні потреби визначають ринки. Незадоволення цих потреб призводить до зростання витрат компаній через неефективне використання сировини і енергії, виробничий травматизм та витрати на додаткове навчання співробітників, які не були належним чином підготовлені в освітніх закладах. Ігноруючи суспільні потреби в стійкому економічному розвитку, збереженні природних ресурсів, програмах соціального захисту, медичному страхуванні і якісній освіті, компанії вимушені здійснювати значні витрати через наслідки незадоволеності суспільства. М. Портер і М. Крамер підкреслюють, що задоволення суспільних потреб не

обов'язково призводить до додаткових витрат, якщо використовуються нові технології, інновації та ефективні управлінські рішення. Іншими словами, бізнес може підходити до задоволення суспільних потреб інноваційно та ефективно [26]. Концепція суспільної цінності дозволяє використовувати її як фактор, що відрізняє компанії за рівнем конкурентоспроможності та створює стійку конкурентну перевагу.

Ураховуючи всі ці фактори, можна зробити відповідні висновки та рекомендації. По-перше, важливо переглянути усталений стереотип щодо протистояння економічної ефективності та соціальної справедливості в контексті регулювання підприємницької діяльності. Під час останньої фінансово-економічної кризи особливо яскраво проявилися стійкі конкурентні переваги компаній, які об'єднують мету максимізації ринкової цінності з підвищенням прибутку заради досягнення соціальної цінності, а саме вирішення актуальних суспільних потреб. Це веде до успіху компаній як в економічному, так і в соціальному аспектах. Саме ці якості підприємницької діяльності, які відображають адаптацію капіталізму до нових реалій економічного життя та структурних змін в суспільстві, мають бути підтримані та посилені за допомогою заходів державного регулювання підприємницької діяльності в Україні [35].

По-друге, в умовах надзвичайно складної ситуації в українській економіці, коли більшість видатків державного бюджету, зокрема соціальні витрати, зменшено, важливо зосередити державне регулювання підприємницької діяльності на її спрямуванні до структурної перебудови економіки в галузевому аспекті і на збільшенні ролі інноваційного та соціально орієнтованого підприємництва в утворенні ВВП та забезпеченні зайнятості. Це регулювання повинно відбуватися в двох напрямках: за допомогою політичної та економічної влади. У першому випадку, політична влада та правові елементи механізму державного регулювання повинні використовуватись для підтримки та розвитку підприємництва зі суспільно важливими характеристиками. У другому випадку, економічна влада та економічні

елементи механізму державного регулювання повинні використовуватися для створення необхідної виробничої та соціальної інфраструктури, а також суспільних благ як умови для розвитку цивілізованого підприємництва [39].

По-третє, враховуючи рекомендації дослідників стосовно впливу держави на підприємницьку діяльність в Україні та оцінки інноваційних та соціальних аспектів підприємництва, важливо розробити чіткі критерії для оцінки цих аспектів. Це стане передумовою для належної уваги держави до цієї діяльності та застосуванням різних методів підтримки та стимулювання підприємництва із соціально важливими характеристиками, в рамках зобов'язань, визначених в угоді про членство України у Всесвітній організації торгівлі. По-четверте, ефективність механізму державного регулювання підприємницької діяльності в Україні та сприяння прояву прогресивних тенденцій у економічному розвитку буде залежати від результатів боротьби з корупцією та встановлення системи громадянського контролю за всіма етапами розробки, впровадження та моніторингу результатів такого регулювання [41].

На основі результатів дослідження приходимо до висновку, що існує необхідність в сформулюванні пріоритетних напрямків державної регуляторної політики для розвитку малого бізнесу в Україні. Ці напрямки спрямовані на активізацію підприємницької діяльності, забезпечення зайнятості населення та пом'якшення впливу сучасних економічних викликів. Першим пріоритетним напрямком є сприяння розвитку підприємницької інфраструктури. Другим важливим завданням полягає в поліпшенні доступу малого бізнесу до фінансування шляхом впровадження нових інструментів і розширення джерел фінансування. Далі, створення сприятливих умов для співпраці між суб'єктами малого підприємництва, іншими представниками бізнесу та органами влади є іншим важливим аспектом.

Також важливим завданням є подальше формування дієвого нормативно-правового базису, спрямованого на розвиток малого підприємництва. Додатково,

важливо створити можливості для участі суб'єктів малого бізнесу у поставках, спрямованих на задоволення державних, регіональних та місцевих потреб. Також слід стимулювати інноваційну активність в цьому секторі та надавати інформаційну підтримку для населення щодо розпочатку та розвитку власного бізнесу. Крім того, важливо розглянути можливість співпраці з міжнародними партнерами для розвитку бізнес-об'єднань та створення центрів підтримки бізнесу з фокусом на інновації та виробничу діяльність. Також рекомендується запровадження інституту місцевого бізнес-омбудсмена в кожному регіоні [24].

Усі ці заходи можуть сприяти активізації розвитку малого бізнесу в Україні та полегшити вплив сучасних економічних викликів на країну.

Загалом, механізм державного регулювання підприємницької діяльності в Україні відіграє важливу роль у досягненні економічної ефективності та соціальної справедливості. Пряме спрямування підприємств на вирішення суспільних потреб та врахування інноваційних та соціальних аспектів підприємництва допоможе створити стійкі конкурентні переваги і забезпечити подальший розвиток країни/

Висновки до розділу 3

Міжнародний досвід свідчить про важливість розвитку підприємництва для сталого економічного зростання та соціального розвитку країни. Наявність ефективного та сприяльного середовища для підприємництва може стимулювати інновації, забезпечувати зростання зайнятості та збільшення ВВП.

Україна також стикається із схожими завданнями щодо розвитку підприємництва на місцевому рівні. Запровадження позитивних змін в державному регулюванні та створення сприятливого середовища для підприємництва на місцевому рівні може допомогти вирішити численні проблеми, з якими стикаються підприємці в Україні.

Важливими напрямками покращення є сприяння розвитку підприємницької інфраструктури, поліпшення доступу до фінансування, створення умов для співпраці між суб'єктами підприємництва та органами влади, розвиток нормативно-

правової бази, стимулювання інноваційної активності та надання інформаційно-консультаційної підтримки.

Для досягнення успіху в цих напрямках необхідно активна співпраця між урядом, місцевими органами влади та підприємцями, а також врахування найкращого міжнародного досвіду в цій сфері. Такий підхід може сприяти покращенню умов для розвитку підприємництва на місцевому рівні та сприяти сталому економічному зростанню в Україні.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена дослідженню державного регулювання підприємницької діяльності на місцевому рівні. Результати дослідження свідчать про важливу роль державного регулювання в сучасній економіці та бізнес-середовищі. Зокрема, ми дійшли наступних висновків:

1. Поняття підприємницької діяльності включає в себе різноманітні види бізнесу, від малих підприємств до великих корпорацій, і є важливою складовою економіки кожної країни. Державне регулювання цієї діяльності визначається цілями та завданнями, які передбачають сприяння розвитку бізнесу, захист прав та інтересів підприємців, а також забезпечення стабільності і безпеки ринку.

У ході дослідження було виявлено, що принципи державного регулювання підприємницької діяльності включають в себе такі ключові аспекти, як правова регламентація, фіскальна політика, підтримка малих та середніх підприємств, регулювання конкуренції, захист прав споживачів тощо. Ці принципи спрямовані на забезпечення рівних умов для всіх учасників ринку та сприяння сталому розвитку бізнесу.

Важливим результатом дослідження є визначення впливу державного регулювання на розвиток бізнесу. Існує багато позитивних аспектів, таких як створення сприятливого інвестиційного клімату, захист прав інвесторів та споживачів, підтримка інновацій та підприємництва. Однак, також існують обмеження та недоліки, такі як бюрократія та надмірна регуляція, які можуть обмежити розвиток бізнесу.

2. Аналіз інструментів державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні вимагає ретельного дослідження різних аспектів державного впливу на підприємництво. Місцеві органи влади використовують різні інструменти, такі як податкові пільги, надання земельних ділянок, фінансова

підтримка, навчальні програми, інфраструктурні проекти та інші. Кожен інструмент має свою мету та спрямований на покращення умов для підприємців.

Деякі інструменти, такі як пільги та фінансова підтримка, можуть бути ефективними у стимулюванні підприємницької активності на місцевому рівні. Надання доступу до інфраструктури та навчання також сприяє розвитку підприємництва. Ефективність інструментів визначається рівнем їхнього впливу на підприємницьку діяльність, створенням нових робочих місць і збільшенням економічного зростання на місцевому рівні.

Однак існують обмеження у використанні державних інструментів для підтримки підприємництва. Перш за все, фінансові обмеження місцевих органів влади можуть обмежити їхню можливість надавати значну фінансову підтримку. Також, іноді брак чіткості та консистентності в законодавстві може створювати несприятливі умови для підприємців. Нещодавні зміни в політиці та регулюванні також можуть вплинути на стабільність умов для бізнесу.

3. Аналіз нормативно-правових засад державного регулювання розвитку підприємницької діяльності та їх вплив на бізнес-середовище в дипломній роботі виявився важливою та обґрунтованою темою дослідження. Нормативно-правові засади включають закони, постанови, розпорядження та інші юридичні акти, які регулюють умови та правила функціонування бізнесу. Ці засади становлять основу для правового середовища, в якому діють підприємці.

Вплив нормативно-правових засад на бізнес-середовище виявляється у багатьох аспектах. Їхня якість та чіткість може створити сприятливі умови для розвитку підприємництва, сприяти правовій захищеності бізнесу та знизити ризики. Норми, що стосуються оподаткування, трудових відносин, правил конкуренції, а також земельного, митного та іншого законодавства, можуть суттєво впливати на ефективність бізнес-процесів та прибутковість підприємств.

Однак, недосконалі або неякісні нормативно-правові акти можуть створювати негативний вплив на підприємницьку діяльність. Це може включати в

себе збільшення бюрократії, корупції, складнощів у виконанні законодавства, що зменшує конкурентоспроможність бізнесу та гальмує економічний розвиток.

Для дипломної роботи важливо враховувати, що нормативно-правові засади є нестабільними та можуть зазнавати змін з часом, що створює потребу в постійному моніторингу та адаптації для підтримки підприємницького середовища. Дослідник також може розробити рекомендації щодо поліпшення нормативно-правового середовища для підприємництва, зокрема, на основі міжнародного досвіду та кращих практик.

4. Вивчення інструментів державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності та їх вплив на розвиток бізнесу на місцевому рівні є ключовим завданням дипломної роботи. Аналіз інструментів державної підтримки включає в себе вивчення різноманітних заходів, які локальні органи влади та уряди приймають для стимулювання підприємництва. Серед таких інструментів можуть бути податкові пільги, фінансова підтримка, навчальні програми, політика забезпечення доступу до ресурсів та інші заходи, спрямовані на поліпшення умов для підприємців.

Вплив цих інструментів на розвиток бізнесу на місцевому рівні є значущим. Вони можуть стимулювати заснування нових підприємств, сприяти розширенню інноваційних проектів та сприяти збільшенню кількості робочих місць. Також, інструменти державної підтримки можуть знижувати бар'єри для підприємництва та сприяти загальному економічному зростанню на місцевому рівні.

Однак, важливо враховувати, що інструменти державної підтримки мають свої обмеження та потенційні недоліки. Наприклад, недостатня фінансова база місцевих органів влади може обмежувати їхню можливість надавати значну фінансову підтримку. Також, неякісні або нечіткі нормативні акти можуть створювати несприятливі умови для підприємців/

5. Аналіз міжнародного досвіду державного регулювання розвитку підприємницької діяльності та інструментів, які успішно використовуються в інших країнах для підтримки бізнесу, представляє собою важливу складову дипломної

роботи. Вивчення міжнародного досвіду в галузі державного регулювання підприємницької діяльності передбачає аналіз різних ініціатив та стратегій, які успішно застосовуються в інших країнах для стимулювання бізнесу. Це може включати в себе податкові пільги, інвестиційну підтримку, політику забезпечення доступу до фінансування, навчальні програми, сприяння інноваціям і інші інструменти.

Міжнародний досвід може вказати на те, як правильно спроектовані та впроваджені інструменти державного регулювання можуть позитивно впливати на розвиток бізнес-середовища. Правильно розроблені програми можуть сприяти збільшенню обсягів виробництва, створенню нових робочих місць та підтримку інноваційних проектів. Важливо враховувати, що не всі інструменти, які успішно функціонують у інших країнах, можуть автоматично підходити для конкретного регіону чи країни. Імплементация міжнародного досвіду вимагає адаптації до місцевих особливостей, економічних умов та законодавства.

6. Дослідження та визначення напрямків покращення державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні та розробка конкретних заходів для підвищення підприємницької активності є важливим завданням дипломної роботи. Проведений аналіз дозволив ідентифікувати деякі ключові напрямки для покращення державного регулювання розвитку підприємницької діяльності на місцевому рівні. Серед них можуть бути заходи для спрощення процедур реєстрації бізнесу, поліпшення доступу до фінансування, створення більш сприятливого податкового середовища та підтримка інноваційних ініціатив.

Основним завданням є розробка конкретних заходів, які можуть бути впроваджені для підвищення підприємницької активності на місцевому рівні. Це може включати в себе розробку програм підтримки малого та середнього бізнесу, організацію навчальних заходів для підприємців, створення інкубаторів та акселераторів для стартапів, покращення процедур ліцензування та інші ініціативи.

Результати дослідження та розроблені заходи можуть сприяти покращенню умов для підприємництва на місцевому рівні та сприяти розвитку бізнесу. Подальший успіх в реалізації запропонованих заходів буде залежати від ефективності впровадження, співпраці з місцевими підприємцями та готовності до постійного аналізу та адаптації стратегій регулювання.

Загалом, державне регулювання підприємницької діяльності має велике значення для економіки та бізнесу в країні. Воно допомагає забезпечити сталість та розвиток підприємницького середовища, сприяє захисту прав та інтересів усіх учасників ринку і впливає на загальний економічний розвиток країни. Розуміння цих принципів та їх впливу є важливим для управлінців, підприємців та політиків у процесі прийняття рішень щодо підтримки та розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоус Г. В. Розвиток малого підприємництва в Україні. Економіка України. 2019. № 2. С. 34-46.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI .Відомості Верховної ради України. 2020. № 50-51. Ст. 572.
3. Господарське право: навчальний посібник / В.І. Лебідь, Н.О. Можаровська, Л.Л. Нескороджена. К.: Алерта, 2018. С. 41-66.
4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV . Відомості Верховної ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
5. Господарський кодекс України: науково-практичний коментар: станом 1.11.2009 р. / за ред. Д.М. Притика, І.В. Булгакова. К.: Юстиніан, 2010. 1088 с.
6. Грицаєнко Л.Р. Адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2021. 17 с.
7. Державне регулювання економіки URL http://esu.com.ua/search_articles.php?id=26151
8. Дотація URL <http://slovo.org.ua/36/53396/238941.html>
9. Затонацька Т.Г. Податкові важелі реалізації інвестиційної політики держави. Наукові праці НДФІ. 2019. Вип. 4 (49). С. 115-122.
- 10.Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податкова система: підручник. К.: Атіка, 2016. С. 92 - 110.
- 11.Історія оподаткування / Ф.О. Ярошенко, П.В. Мельник, В.Л. Андрущенко, В.М. Мельник. Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2018. С. 24-42.
- 12.Ковальова М.В. Адміністративно-правові режими підприємницької діяльності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харк. нац. ун-т. внутр. справ. Х., 2017. 20 с.

- 13.Ковальчук М.О. Фіскальні наслідки пільгового оподаткування / М.О. Ковальчук .Актуальні проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки України. Збірник тез доповідей IV Науково-практичного семінару з міжнародною участю (18-20 березня 2013 р., м. Тернопіль). Тернопіль, 2019. С. 141-143.
- 14.Конституція України від 29.06.1996 р. № 254к/96-ВР . Відомості Верховної ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
- 15.Коротун В.І. Практика використання податкових пільг в Україні. Вісник ЖДТУ. 2018. Вип. 1 (59). С. 267 - 270.
- 16.Крикун В.Б. Роль податкових пільг у здійсненні антикризового адміністративно-правового регулювання економіки в Україні. Науковий вісник НУ ДПС. № 3. 2021. С. 225 - 231.
- 17.Лігоненко Л. О. Нові стратегічні завдання державної політики щодо розвитку підприємництва в Україні. Актуальні Проблеми Економіки: науковий економічний журнал. 2017. № 11. С. 18 - 26.
- 18.Любимов В.І. Податкові пільги як правовий засіб реалізації інвестиційної політики держави. Економіка та держава. 2020. № 9. С. 123 - 125.
- 19.Непрямі субсидії в Україні: оцінка, тенденції та наслідки для економічної політики URL http://www.ier.com.ua/files/publications/WP/2021/Wp10_ukr.pdf
- 20.Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI . Відомості Верховної ради України. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
- 21.Про державну підтримку сільського господарства України. Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV .Відомості Верховної ради України. 2004. № 49. Ст. 527.
- 22.Про державну допомогу суб'єктам господарювання від 01.07.2014 р. № 1555-VII. Відомості Верховної ради України. 2014. № 34. Ст. 1173.
- 23.Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 р. № 1700- VII . Відомості Верховної ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.

24. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV . Відомості Верховної ради України. 2004. № 9. Ст. 79.
25. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV . Офіційний вісник України. Офіц. вид. 2003. № 41. С. 15.
26. Про затвердження Інструкції щодо застосування економічної класифікації видатків бюджету та Інструкції щодо застосування класифікації 45 кредитування бюджету. Наказ Міністерства фінансів України від 12.03.2012 р. № 333 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0456-12>
27. Про затвердження Порядку та умов надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів). Постанова Кабінету міністрів України від 18.05.2011 р. № 520 URL: [http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/520-2011- %D0%BF](http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/520-2011-%D0%BF)
28. Про здійснення державних закупівель. Закон України від 10.04.2016 р. № 1197-VII . Відомості Верховної ради України. 2014. № 24. Ст. 883.
29. Про ліцензування видів господарської діяльності. Закон України від 02.03.2015 р. № 222-VIII . Відомості Верховної ради України. 2015. № 23. Ст. 158.
30. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності. Указ Президента України від 03.09.2007 р. № 816/2007 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/816/2007>
31. Про підприємництво. Закон України від 07.02.1991 р. № 698-XII . Відомості Верховної ради УРСР. 1991. № 14. Ст. 168.
32. Про природні монополії. Закон України від 20.04.2000 р. № 1682-III . Відомості Верховної ради України. 2000. № 30. Ст. 238.
33. Про публічні закупівлі. Закон України від 25.12.2015 р. № 922- VIII . Відомості Верховної ради України. 2016. № 9. Ст. 89.

34. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні від 22.03.2012 р. № 4618-VI . Відомості Верховної ради України. 2013. № 3. Ст. 23.
35. Про стандартизацію. Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII . Відомості Верховної ради України. 2014. № 31. Ст. 1058.
36. Про статус народного депутата України. Закон України від 17.11.1992 р. № 2790-XII . Відомості Верховної ради України. 1993. № 3. Ст. 17.
37. Про схвалення Концепції реформування системи державної допомоги суб'єктам господарювання. Розпорядження Кабінету міністрів України від 13.01.2010 р. № 81-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/81-2010-%D1%8044>
38. Про технічні регламенти та оцінку відповідності. Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII . Відомості Верховної ради України. 2015. № 14. Ст. 96.
39. Про удосконалення порядку формування цін. Постанова Кабінету міністрів України від 18.12.1998 р. № 1998 URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1998-98-%D0%BF>
40. Про ціни і ціноутворення. Закон України від 21.06.2012 р. № 5007- VI . Відомості Верховної ради України. 2013. № 19-20. Ст. 190.
41. Смолин Г.В. Державне регулювання господарської діяльності: курс лекцій. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. С. 52-68.
42. Соркін Б.В. Державне регулювання підприємницької діяльності в ринкових умовах: методи, засоби і цілі. Наукові праці МАУП. 2017. Вип. 1 (36). С. 85-88.
43. Третяк Г.С., Бліщук К.М. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб.. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2021. С. 12 - 28.
44. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (із змінами та доповненнями) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
45. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: навчальний посібник. К.: Знання, 2016. С. 43- 55.

- 46.Шпаков В.В. Правовий механізм державного регулювання: засоби, склад та система. Економічна теорія та право. 2018. № 4 (23). С. 188-198.
- 47.Щербина В.С. Поняття та види засобів регулювання господарської діяльності. Вісник Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. 2019. Вип. 94. С. 10 - 15.